

ÇOCUĞA UYGULANAN TIBBİ MÜDAHALEYE RIZANIN HUKUKİ NİTELİĞİ*

LEGAL NATURE OF CONSENT TO MEDICAL INTERVENTION APPLIED TO A CHILD

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN**
Av. LLM. Kevser Aycan YILDIZ İNCESÖZ***

Özet: Çocuklar henüz erginlik için aranan fiziksel ve ruhsal olgunluğa ulaşmamış kabul edildiğinden, iradelerine bağlanan sonuçlar yetişkinlerden farklı değerlendirilmektedir. Bir yetişkin için tıbbi müdahalelerde rıza, hukuka uygunluk bağlamında aranan ön koşul iken, çocukların tıbbi müdahaleye rıza verip veremeyeceği dahi tartışmalıdır. Çocukların ergin kabul edilmemesinin bir diğer sonucu da, çocuğun temsili bağlamında ortaya çıkan velayet kurumudur. Soybağı nedeniyle ortaya çıkan ve ebeveynlerin çocuk üzerindeki hak ve sorumluluğunu belirleyen bu kurum, ebeveynlerin tıbbi müdahale sürecinde oldukça etkin rol almalarına yol açmaktadır.

Çocuk üzerinde uygulanan tıbbi müdahalelerde rıza hususu, çocukların ehliyetleri, ebeveynlerin çocuk üzerindeki hakları ve rızanın kişiye sıkı sıkıya bağlı hak niteliği gibi nedenlerle tartışılmalıdır. Hukuken onsekiz yaş, yetişkinlik ile çocukluk arasındaki sınırı oluşturmakla birlikte, çocukluk da kendi içerisinde dönemlere ayrılmaktadır. Özellikle çocukluğun son dönemlerindeki ayırtım gücüne sahip çocukların ehliyetleri ve tıbbi müdahalelere ilişkin konumuna dair farklı görüşler mevcuttur.

Çocuğun tıbbi müdahaleye rıza verme hakkı, rıza verme ehliyetinin tespiti, ebeveynin bu durumdaki rolü; oldukça karmaşık, tespiti zor ve hem hukuki hem de etik yönüyle tartışmalı hususlardır.

* Çalışma, 03.07.2025 tarihinde savunulan ve oybirliği ile başarılı bulunan “Çocuğun Tedaviyi Red Hakkı” başlıklı Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde yazılan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Başkanı ve Öğretim Üyesi, E-posta: zeynep.ozcan@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9525- 3139.

*** Ordu Barosu’na bağlı Avukat, E-posta: aycannyldz@gmail.com; ORCID: 0000-0002-5980-2783. Gönderim Tarihi: 22.07.2025 Kabul Tarihi: 26.12.2025.

Bu çalışmanın amacı, çocuğa uygulanan tıbbi müdahalelerde rızanın hukuki niteliğinin ortaya koyulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Tıbbi Müdahale, Aydınlatılmış Rıza, Çocuğun Rızası, Çocuğun Yüksek Yararı

Abstract: Because children are considered to have not yet reached the physical and mental maturity required for adulthood, the consequences attached to their will are evaluated differently than those of adults. While consent is a prerequisite for legality in medical interventions for an adult, even the ability of children to consent to medical interventions is debatable. Another consequence of children not being considered adults is the institution of custody, which arises from the child's representation. This institution, which stems from lineage and defines the rights and responsibilities of parents over their children, leads parents to play a very active role in the medical intervention process.

The issue of consent in medical interventions performed on children has been debated for reasons such as children's legal capacity, parents' rights over their children, and the inherent right of consent. While the legal age of eighteen constitutes the boundary between adulthood and childhood, childhood itself is also divided into stages. There are differing opinions regarding the legal capacity and medical interventions of children, especially those with discerning powers in the later stages of childhood.

The child's right to consent to medical intervention, determining capacity to consent, and the parent's role in this situation are complex, difficult to determine, and both legally and ethically controversial. The purpose of this study is to clarify the legal nature of consent in child medical interventions.

Key Words: Child, Medical Intervention, Informed Consent, Child's Consent, Child's Best Interests

GİRİŞ

Çocukluk, insanın yetişkinlik dönemine gelmeden önce içerisinde bulunduğu, büyüdüğü ve her anlamda gelişim gösterdiği, korunmaya muhtaç olduğu özel bir dönemdir. Bu dönem, toplumlara ve dönemlere göre değişik ölçütlere tabi tutulmuş ve farklı şekillerde tanımlanmıştır.¹ Bugün için hukukumuzda ve toplumumuzda, kişinin doğum

¹ Müberra Algan, Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021, s. 20; Mehmet Emre Yıldız, "Çocuk Ceza Hukukunun Genel Esasları, Yaş Küçüklüğünün Kusur Yeteneğine Etkisi ve Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri", Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Ankara 2024, s. 410; Burcu Dönmez, Çocuk Yargılaması ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 22.

anından 18 yaşına gelinceye kadar geçen süre içerisinde olduğu dönem çocukluk dönemi olarak kabul edilir.² Bu bağlamda çocuk, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden olgunluğa ulaşmamış insan formu olarak ifade edilebilir.³

Henüz gelişmekte olan, hatta ilk çağlarında düşünmeye, konuşmaya ve dolayısıyla kendisini ifade edebilmeye dahi yetersiz olan bu insan formunun, yetişkinlerden farklı özellikleri ve ihtiyaçları mevcuttur. İşte çocukluk, esasında insanın yetişkin yaşamının getirdiği özerk statüye henüz sahip olmadığı dönemdir.⁴ Bu anlamda çocukların tam ve sağ doğum ile kazandığı kişilik haklarını -ve bu haklar içerisinde olan beden bütünlüğüne ilişkin haklarını- kullanabilmesi için özel bir korumaya ihtiyacı olduğu tartışmasızdır.

Doğum anı yaşama faaliyetinin başlangıcı olan doğal bir süreç olmasının yanında, bir tıbbi müdahaleyi ve kimi zamanlarda da riskli bir sağlık durumunu içerir. Çocuğun dünyaya geldiği ve dolayısıyla da kişilik haklarına haiz olduğu bu ilk andan itibaren, özellikle yaşamı, beden bütünlüğü ve sağlığı ile ilgili konulardaki kişilik haklarının ne şekilde kullanılacağı ve nasıl korunması gerektiği sorusu gündeme gelir. Ebeveynin sürece etkisi bir kenara bırakılırsa; henüz yeterli seviyede düşünme ve ifade edebilme kabiliyeti olmayan çocukların, hasta oldukları ya da tıbbi müdahaleye ihtiyaç duydukları anlarda haklarını kullanabilmesi ve kendilerine gerekli korumanın sağlanabilmesi, hukuken “*çocuğun üstün yararı*”⁵ ilkesi ile sağlanmaya çalışılmaktadır.⁶

² Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 Yılında kabul edilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye’de 09.12.1994 tarih ve 4058 Sayılı Kanunla uygun bulunarak resmi gazetede yayımlanmıştır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 1’de “*Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre, daha erken reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*” denilmektedir. Yine 03.07.2005 tarihli ve 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu m. 3/1-a: “*Bu Kanunun uygulanmasında; a) Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi... ifade eder.*” şeklindedir.

³ Umut C. Karadoğan, “Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi”, *ÇMD*, C. 4, S. 7, 2019, s. 196.

⁴ Algan, Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları, s. 20.

⁵ BM Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 3’te: “*Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir*” şeklinde düzenlenen ilkedir.

⁶ Bu durum aynı zamanda hekimlerin yararlılık ve zarar vermeme gibi mesleki etik ilkelerinden de kaynaklanır. Bkz. HMEK m. 6.

I. ÇOCUK KAVRAMI

Çocukluk, doğumdan itibaren 18 yaşına gelene kadar süregelen geniş bir dönemi kapsadığından,⁷ algı ve gelişim düzeyi bakımından kendi içerisinde de dönemlere ayrılabilir. Söz gelimi 1 yaşındaki bir çocuk ile 17 yaşına gelmiş bir çocuğun aynı şekilde değerlendirilmesi hiçbir açıdan mümkün gözükmemektedir. Bu çerçevede de çocuklar, farklı alanlarda farklı değerlendirmelere tabi tutularak bebeklik, ergenlik, delikanlılık, gençlik gibi isimlendirmelerle anılmaktadır.⁸ Hukuki belirlilik ilkesi gereği, çocuk kavramının anlamlandırılması ve buna bağlı sonuçların hüküm altına alınması için ulusal ve uluslararası mevzuatta düzenlemeler yapılmıştır.

A. Uluslararası Mevzuatta Çocuk

İlkel toplumlarda çocuk, haklara sahip olabilen bir özne olmaktan çok, ebeveynlerinin mal varlığı değerleri kapsamında bir değer olarak kabul edilmiştir.⁹ Günümüze kadar gelişen düzende, aşama aşama yol katedilerek bu anlayış terk edilmiş, çocuklar ebeveynlerinin mal varlığına dahil bir unsur olmaktan kurtularak hakların öznesi olabilen bir statü içerisinde değerlendirilir hale gelmiştir.¹⁰ Gelineen güncel aşamada artık çocuklar, tam ve sağ doğum ile kişilik statüsünü kazanmakta, hak ve borçlara ehil olan özneler olarak kabul edilmektedir.

Çocukların haklarının korunmasına dair girişimler, yirminci yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede tarihler 1924 yılını gösterdiğinde, Milletler Cemiyeti'nce Cenevre

⁷ Rona Serozan, *Çocuk Hukuku*, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 10.

⁸ Serozan, s. 10; Emine Dede, *Tıp Hukukunda Çocuk Hastanın Hakları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 22; Zeynep Ateş, "Küçüklerin Tıbbi Müdahaleye Rızası", Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010, s. 5; Algan, *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*, s. 32; Yıldız, s. 410.

⁹ Seda Baş, "Çocuk Malları", *Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler*, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 363; Algan, *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*, s. 37; John Eekelaar, "The Emergence of Children Rights", *Oxford Journal Of Legal Studies*, Vol. 6, No. 2, 1986, p. 163.

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Algan, *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*, s. 37-71; Hasan Tahsin Fendoğlu, *Çocuk Hukuku*, 2. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 26.

Çocuk Hakları Bildirisi¹¹ ilan edilmiş, 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından çocuk haklarını da kapsar şekilde İnsan Hakları Evrensel Bildirisi¹² yayımlanmış, yine Birleşmiş Milletler tarafından 1959 yılında 10 maddelik Çocuk Hakları Bildirisi ilan edilmiştir.¹³ Tüm bu girişimler neticesinde çocuk hakları alanında kat edilen yol sayesinde, 1989 tarihinde, çocuk haklarına ilişkin temel yasal metin olarak kabul edilen, taraf devletlere yükümlülükler getiren ve bağlayıcı olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi¹⁴ ortaya çıkmıştır. Türkiye bu sözleşmeye taraf devletlerden olup, bu sözleşme iç hukukumuz açısından kanun hükmündedir. Sözleşme, çocuklara¹⁵ yönelik davranışların ne şekilde olması gerektiğine dair ölçütler getirmesi ve taraf devletler açısından bağlayıcı olması bağlamında önem arz etmektedir.¹⁶

¹¹ Milletler Cemiyeti Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi, <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm> (Erişim: 10.05.2025).

¹² Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Erişim: 10.05.2025).

¹³ Çocuk hakları konusunda Türkiye'nin de taraf olduğu bazı uluslararası sözleşmeler ve metinler şunlardır: Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve Suistimalden Korunmasına Dair Sözleşme, Avrupa Konseyi Çocukların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Bütüncül Ulusal Stratejilere Dair Politika Rehberi, Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar, Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına Dair Kurallar (Havana Kuralları), Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol, Birleşmiş Milletler Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Yönlendirici İlkeler, Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Lahey Sözleşmesi, Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Strazburg Sözleşmesi.

¹⁴ Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> (Erişim: 10.05.2025).

¹⁵ ÇHS m. 1'de daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşının altındaki bireylerin çocuk olarak kabul edildiği ifade edilmiştir.

¹⁶ Hayrunisa Özdemir/Ahmet Cemal Ruhi, Çocuk Hukuku, 7. baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2024, s. 15; Ayrıntılı bilgi için bkz. Erman Ekingen, "Uluslararası Hukukta Çocuk Haklarının Korunması", Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 104-108; Emine Akyüz, Çocuk Hukuku, 9. baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2024, s. 6.

B. Ulusal Mevzuatta Çocuk

Türk Hukukunda çocuk kavramı, soy bağının tespitine ilişkin olarak veya çocuğu yetişkinlerden ayırmak adına iki farklı şekilde kullanılmaktadır.¹⁷ Çalışma kapsamında kullanılan çocuk kavramı, doğumla başlayan ve yetişkinlik dönemine kadar devam eden süreç içerisindeki insanı ifade etmektedir.¹⁸ Çocuklara ilişkin düzenlemeler Anayasa'nın ilgili hükümlerinde¹⁹ hem çocuğun üstün yararına yapılan vurgu, hem ebeveynler ile kişisel ilişki düzenlemesi hem de devlete yüklenen çocukları şiddet ve istismardan koruma yükümlülüğü açısından önem arz ederken;²⁰ TCK. m. 31'e bakıldığında 18 yaşını doldurmamış kişinin çocuk olarak tanımlandığı, çocukların cezai sorumluluğunun ise üçlü yaş gruplaması yoluyla değerlendirildiği; İş Kanunu, Dernekler Kanunu gibi diğer kanunlarda da hukukunda da çocuklara ilişkin özel hükümler bulunur.²¹

Türk Medeni Kanunu'nda bir çocuk tanımına yer verilmemiş ise de çocukluğun başlangıcı ve sona ermesine ilişkin hükümler mevcuttur. Kanunda erginlik yaşı 18 olarak belirlenmiştir. Erginlik, çocuğun medeni hakları kullanma; hak ve borçlara ehil olma anlamında tam ehliyetli olmasıdır.²² Türk Medeni Kanunu'nda bir çocuğun 18 yaşını

¹⁷ Serozan, s. 3; Ateş, s. 7; Dede, s. 22; S. Hülya İmamoğlu, "Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması", *AÜHFD*, C. 54, S. 2, 2005, s. 190; Yıldız, s. 410; Özdemir/Ruhi, s. 43; Dönmez, s. 23.

¹⁸ Biyolojik olarak da çocukluk dönemi, bebeklik ile yetişkinlik dönemi arasındaki süreç olarak kabul edilir. Bkz. Algan, *Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları*, s. 17; Julia Fionda, *Legal Concepts Of Childhood*, Hart Publishing Oxford and Portland, Oregon 2001, s. 3.

¹⁹ AY. m. 2'deki sosyal devlet ilkesi, m. 41 (ebeveyn ile kişisel ve doğrudan ilişki, şiddet ve istismardan koruma), m. 58 (yetişme ve gelişmeyi sağlayıcı tedbirler), m. 60 (sosyal güvenlik) ve m. 61 (korumaya muhtaç çocuklar için tedbirler),

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Solmaz Balo, *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, 2. baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015, s. 13-22; Veli Özer Özbek, *Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı TCK İzmir Şerhi C.II*, 2. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008, s. 420; Pınar Memiş Kartal, "Masumiyet Karinesi Perspektifiyle "Kelepçe", *BÜHFD*, C. 15, S. 193, 2020, s. 1129.

²¹ 22.05.2003 tarih ve 4857 Sayılı İş Kanunu m. 71; 04.11.2004 tarih ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu m.3. Ayrıntılı bilgi için bkz. Deniz Alkış Cemiloğlu, "İş Hukuku Kapsamında Çocuk", *Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler*, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, s. 585-630.

²² İsmet Galip Yolcuoğlu, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", *ATD*, C. 5, S. 18, 2009, s. 46; Yolcuoğlu, s. 46; Özcan Büyüktanır,

doldurmadan önce de evlenme dışı özel nedenlerle hâkim kararı yoluyla reşit olabileceği hüküm altına alınmıştır. Neticede ergin olmak ile, çocukluk sona ermekte ve yetişkinlik statüsüne ilişkin sonuçlar doğmaktadır. TMK m. 185'te ise, evlilik birliğine dahil olan eşlerin, çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlü olduğu ifade edilmiştir. “*Velayet*” hususu da çocuklara ilişkin düzenlemelerdendir. Özellikle TMK m. 346, 347 ve 348'de çocuğun menfaati ve gelişiminin tehlikeye düşmesi halinde hâkimin duruma müdahalesi, gerekli görülürse çocuğun hakim tarafından anne ve babadan alınarak başka bir ailenin yanına yahut kuruma yerleştirilmesi ve velayetin kaldırılmasına ilişkin önemli düzenlemeler mevcuttur.

C. Çocuğun Kişiliği

TMK m. 28 gereği, çocuğun kişiliği tam ve sağ doğduğu anda başlar. Gerçek kişiliğin başladığı tam ve sağ doğum anı ile birlikte kendiliğinden hak ve borçlara ehil kabul edilen çocuğun, kişilik haklarını kullanabilmesi ve bu hakların korunması; hak ve fiil ehliyeti aracılığı ile mümkün olur.²³ Gerçek kişiler, tam ve sağ doğmak şartı ile hak ehliyetini haiz olurlar.²⁴ Bununla birlikte çocuklar bakımından yaş, akıl hastalığı veya ayırtım gücünden yoksunluk nedeniyle, kendi görüşünü oluşturma ve açıklama yeteneğine sahip olmamadan ötürü hak ehliyetinin sınırlanması söz konusu olabilir.²⁵ Fiil ehliyeti ise kişiliğe haiz kimsenin, kendi fiilleri ile hak sahibi olabilmesi ve borç altına girebilmesidir.²⁶ Tam ve sağ doğumla kişiliği kazanan çocukların, doğduğu

Burcu G., Çocuğun Kişilik Hakkı ve Çocuğun Kişilik Hakkının Hukuka Aykırı Fiillere Karşı Korunması, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s. 27; Serdar Yay, “Tarihsel Süreçte Türkiye’de Sosyal Devlet”, 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C. 3, S. 9, 2014, s. 142; Dede, s. 23.

²³ ; Mustafa Dural/Tufan Öğüz, Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, 24. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024, s. 39; Dede, s. 29; İhsan Erdoğan/Dilşad Keskin, Türk Medeni Hukuku, 6. baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 246; Serap Helvacı, Gerçek Kişiler, 10. baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 45.

²⁴ Özcan Büyüktanır, s. 38.

²⁵ Akyüz, s. 108-109.

²⁶ Dural/Öğüz, s. 17; Kemal Oğuzman/Özer Seliçi/Saibe Oktay-Özdemir, Kişiler Hukuku, Gerçek ve Tüzel Kişiler, 23. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024, s. 10; Dede, s. 30; Özdemir/Ruhi, s. 32-33; Aydın Zevkliiler/M. Beşir Acabey/K. Emre Gökyayla, Medeni Hukuk, Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku, 6. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2000, s. 215; Mehmet Ayan/

andan itibaren kararlarında ve yaşantısında özerk bir şekilde var olacağını kabul etmek mümkün değildir.²⁷

TMK m. 10'da fiil ehliyeti için gerekli şartlar; ayırtım gücünü haiz olma, kısıtlı olmama ve ergin olma olarak belirlenmiştir. Türk Hukukunda fiil ehliyeti bakımından çocuklar, tam ehliyetsiz ve sınırlı ehliyetsiz olmak üzere iki kategoride incelenebilir.²⁸

1. Tam Ehliyetsiz Çocuklar

Ayırtım gücü, kişilerin fiil ve işlemlerinin amacını, sonuçlarını, kapsam ve etkilerini seçebilme ve bunlara uygun olarak hareket edebilme yeteneği olup gerçek kişilerin fiil ehliyetlerinin tespitinde önem arz eder.²⁹ Belirli bir olay veya davranış özelinde ayırtım gücünün varlığının tespit edilmesi gerekir.³⁰ Tam ehliyetsiz bir çocuk kendi başına hukuki işlem yaptığı takdirde sonuç doğurmaz, kesin hükümsüzdür.³¹ Bu işleme yasal temsilcisi tarafından rıza verilse dahi işlem geçerli hale gelmemektedir.³² Aynı şekilde çocuk sonradan tam ehliyetli hale gelse ve işleme onay verse bile, işlemin geçerli hale gelmesi mümkün olmamaktadır.³³ İlgili çocuklar haksız fiil içeren veya borca aykırı davranışlarından da sorumlu tutulamazlar.³⁴ Tam ehliyetsiz çocuk adına hukuki işlemleri yalnızca yasal temsilcileri yapabilir.³⁵ Yasal temsilci, tam

Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku*, 11. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 43; Jale G. Akipek/Turgut Akıntürk/Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku (Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku)*, Beta Yayınevi, 19. baskı, İstanbul 2024, s. 282.

²⁷ İmamoğlu, s. 191; Akyüz, s. 109; Erdoğan/Keskin, s. 279; Dural Akyüz, s. 109; / Öğüz, s. 53; Helvacı, s. 80; Dede, s. 32; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 54.

²⁸ Özcan Büyüktanır, s. 41; Erdoğan/Keskin, s. 279; Dural/Öğüz, s. 53; Helvacı, s. 80.

²⁹ Vehbi Umut Erkan/İpek Yücer, "Ayırt Etme Gücü", *AÜHFD*, C. 60, S. 3, 2011, s. 488; Serdar Nart, *Ayırt Etme Gücünden Yoksun Kimselerin Hukuki Sorumluluğu*, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, s. 19; Özdemir/Ruhi, s. 33; Özcan Büyüktanır, s. 44; İlhan Helvacı, "Temyiz Kudretinden Yoksun Şahısların Hukuki Sorumluluğu Üzerine", *İÜHFD*, C. 55, S. 4, 1997, s. 145.

³⁰ Dural/Öğüz, s. 60; Helvacı, İ, s. 148; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 57; Erdoğan/Keskin, s. 262.

³¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 77.

³² Akyüz, s. 113; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 77; Dural/Öğüz, s. 69; Erdoğan/Keskin, s. 272.

³³ Y. 11. HD. E: 2021/2343, K: 2022/7614 T: 31.10.2022, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 20.05.2025).

³⁴ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 76; Helvacı, İ, s. 149.

³⁵ Akyüz, s.113; Öztürk, s. 36; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 81.

ehliyetsiz çocuğun mal varlığı haklarını kullanabilir; ancak çocuğun mallarını bağışlayamaz, vakfedemez ve çocuk adına kefil olamaz.³⁶

Tam ehliyetsiz çocukların, herhangi bir parasal değeri olmayan, doğrudan hakkın sahibi tarafından kullanılabilen, devredilemeyen ve miras olarak geçmeyen haklar olan kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarının kullanımı ise ayrı bir değerlendirmeye tabi tutulur ve kural olarak bu hakların hak sahibinden bir başkası tarafından kullanılması mümkün değildir.³⁷ Kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların bizzat hakkın sahibince kullanılması gerekliliği karşısında, bu hakların temsilci vasıtasıyla kullanılamaması gerektiği kabul edilir.³⁸

2. Sınırlı Ehliyetsiz Çocuklar

Ayırtım gücü bulunan ancak henüz ergin olmamış çocuklar, sınırlı ehliyetsiz kabul edilirler. Bu çocukların da yasal temsilcileri, çocuklar adına kendisini borç altına sokan hukuki işlemleri yapma hakkına sahiptir.³⁹ Bununla birlikte TMK m. 16 gereği, sınırlı ehliyetsiz çocuk, kendisi için hiçbir borç ya da yükümlülük doğurmayan, yalnızca kazandırıcı nitelikteki hukuki işlemleri yasal temsilcisinin iznini ya da onayını almaksızın yapabilir.⁴⁰ Borçlandırıcı bir işlem sınırlı ehliyetsiz çocuk

³⁶ TMK m. 342 atfıyla TMK m. 449 uygulanır. Bu işlemler yasak işlem olarak belirlenmiştir.

³⁷ Fatma Tülay Karakaş, Kişiye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 32; Akyüz, s. 117; Ekrem Kurt, *İKÜHFD*, C. 15, S. 2, 2016, s. 124.

³⁸ Dural/Öğüz, s. 78; Helvacı, s. 86; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 81; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 327; Kurt, s. 128. Ancak tam ehliyetsiz çocukların kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarını, hem bizzat hem de yasal temsilcileri vasıtasıyla kullanamaması; çocuğun korunması ve saygınlığı anlamında olumsuz neticeler doğurur. Dolayısıyla kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların mutlak ve nisbi olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutulması gerektiği, mutlak haklarda (nişanlanma, evlenme, babalık davası açma vb) yasal temsilin mümkün olmaması; ancak nisbi haklarda (kişilik haklarının korunması, adın korunması vb) yasal temsile müsaade edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 82; Karakaş, s. 64 vd.; Dural/Öğüz, s. 78; Helvacı, s. 86; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 327; Kurt, s. 132.

³⁹ Yasal temsilci, sınırlı ehliyetsiz çocuk adına ve hesabına kazandırıcı işlemler yapabildiği gibi, çocuğu borç altına sokan işlemler de yapabilir. Ancak TMK m. 449 hükmü gereği, çocuğun malları ile bağış yapılması, vakıf kurulması yahut çocuk adına kefil olunması yasak işlemlerdir. Dolayısıyla bu işlemler sınırlı ehliyetsiz çocuk tarafından da yasal temsilcisi tarafından da yapılamaz.

⁴⁰ Akyüz, s.117; Erdoğan/Keskin, s. 278; Dural/Öğüz, s. 85-91; Helvacı, s. 80-84; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 105; Dural/Öğüz, s. 85; Özcan Büyüktanır, s. 49; Kurt, s. 131.

tarafından, yasal temsilcisinin izni olmaksızın yapıldığında, işlem o an için askıda hükümsüzdür. Eğer yasal temsilci işleme icazet vermez ise işlem baştan itibaren geçersiz kabul edilir; ancak yasal temsilci işleme sonradan icazet verir ise, sınırlı ehliyetsiz çocuğun yapmış olduğu işlem baştan itibaren hüküm ifade eder.⁴¹

D. Çocuğun Temsili

Temsil yetkisi, temsilcinin temsil olunan adına yaptığı hukuki işlemi yasal zemine taşıyan ve bu işlemin sonuçlarının da temsil olunan adına doğmasını sağlayan bir hukuki müessesedir.⁴² Çocuğun yasal temsili, velayet, vesayet ve kayyımlık yolu ile söz konusu olur. Her ne kadar temsil yalnızca hukuki işlemler için mümkünse de kanunda düzenlenen velayet, vesayet ve kayyımlık kapsamındaki temsil ilişkisinde sadece hukuki işlemler değil, maddi eylemler ve hukuki işlem benzeri fiiller de temsil ilişkisine konu edilmiştir. Çocuğun yasal temsilinde temsilci ya bizzat çocuk adına hareket ederek irade açıklayabilir ya da çocuk tarafından beyan edilen ancak hukuken yeterli görül-meyen iradeye onay verebilir.⁴³

1. Çocuğun Yasal Temsilinde Velayet

Velayet, soy bağının varlığı nedeniyle ortaya çıkan ve ebeveynlerin çocuk üzerindeki sorumluluğunu belirleyen bir müessesedir.⁴⁴ TMK m. 339'da⁴⁵ bu kavrama ilişkin bir tanım yapılmamış olmakla birlikte, vela-

⁴¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 93; Dural/Öğüz, s. 90.

⁴² Mehmet Ayan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 12. baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2020, s. 229; Safa Reisoğlu, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2014, s. 148; Şener Akyol, Türk Medeni Hukukunda Temsil, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, s. 151; Hüseyin Hatemi/Emre Gökyayla, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021, s. 113; Bahadır Demir, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Doğrudan Temsil Müessesesi", *İNÜHFD*, C. 6, S. 1, 2015, s. 251; Demir, s. 251; Dede, s. 35

⁴³ Dede, s. 35; Yahya Deryal, Sağlık Hukuku Problemleri, 7. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 173.

⁴⁴ Sevgi Usta, Çocuk Hakları ve Velayet, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 19.

⁴⁵ Madde metninde, ebeveynin çocuk hakkında kararlar alma ve uygulama yetkisinden, çocuğun ebeveynin sözünü dinleme yükümlülüğünden, ebeveynin önemli konularda çocuğun fikrini alması gerekliliğinden, ebeveyn rızası olmaksızın evi terk edemeyeceğinden ve yasal sebep olmaksızın ebeveyninden alınamayacağından, ebeveynin çocuğun adını koyma görev ve yetkisinden bahsedilmektedir

yetin neleri kapsadığı düzenleme altına alınmıştır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde velayetin anne babaya, çocuğun kişi varlığının ve mal varlığının korunması ile malvarlığının temsili şeklinde özetlenebilir.⁴⁶ TMK m. 335 çerçevesinde ergin olmayan her çocuk, anne ve babasının velayeti altındadır.⁴⁷ Kanunda belirtildiği üzere velayet, sadece anne ve babaya, istisnai olarak da evlat edinenlere tanınmış; bir başkalarına devri mümkün olmayıp; feragat edilemeyen haktır.⁴⁸ Velayet hakkı çocuğun yüksek yararı, çocuğun olgunluğu ölçüsünde görüşüne önem verilmesi ve devletin müdahale ve denetim yetkisi ile sınırlanabilmektedir.⁴⁹ Bu anlamda velayet hakkı sahipleri, velayete konu bütün faaliyetlerinde ve kararlarında çocuk için en iyi çözümü tercih etmelidir.

2. Çocuğun Yasal Temsilinde Vesayet

Bir diğer yasal temsilcilik türü vesayettir. Vesayet, velâyet altında bulunmayan küçüklerin⁵⁰ ve istisnai olarak, velâyet altına alınmamış

⁴⁶ Caner Taşatan, “Velayetin Değiştirilmesi”, *MÜHFHAD*, C. 28, S. 1, 2022, s. 388; Akyüz, s. 224.

⁴⁷ Anne ve baba evli ise, eşler eşit haklara haiz bir şekilde velayet hakkını birlikte kullanır. Eşlerin velayet hakkı çerçevesinde ortak bir fikre varamaması durumunda uyuşmazlığın hâkim tarafından giderilmesi gerekir. Hâkim öncelikle eşleri uzlaştırmayı dener, uzlaşmanın mümkün olmaması durumunda çocuğun yararına uygun olan fikir yönünde karar vermelidir. Zira çocuğun velayet yetkisine sahip ebeveyninden ayrık ve bağımsız menfaatleri bulunmaktadır.: Müberra Akboğa Algan, “Çocuğun Anayasal Hakları”, *Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler*, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 64; Akyüz, s. 229.

⁴⁸ Elif Naz Köle, “Velayet Hakkına, Birlikte Velayet Kavramına, Velayet Davalarında Çocuğun Dinlenilmesine Kısa Bir Bakış”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 91, S. 6, 2017, s. 141; Taşatan, s. 389; Serozan, s. 256; Dede, s. 36.

⁴⁹ Özge Yücel, “Çocuğun Yüksek Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi”, *UÜHFD*, C. 1, S. 2, 2013, s. 120; Dede, s. 37; İmamoğlu, s. 191. Devletin müdahale ve denetim yetkisi, TMK m. 346-348 arasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler ÇHS m. 19/1 gereği Çocuk Hakları Sözleşmesi doğrultusunda devletin, çocuğun üstün yararını gözetmesi yükümlülüğüne dayalıdır.

⁵⁰ Anne babanın her ikisinin de ölümü ya da gaipliği durumunda, boşanmadan sonra velayeti kendisine bırakılan ebeveynin vefat etmesi halinde hâkimin sağ kalan eşe velayetin verilmesini uygun görmemesi durumunda, evlilik dışı doğan ve velayeti anneye ait olan çocuğun annesinin küçük, kısıtlı ya da ölmüş olması yahut velayetin kendisinden alınması durumunda, çocuğu evlat edinenin ölümü ya da kendisinden çocuğun velayetinin alınması durumunda yahut velayetin anne ve babadan kaldırılması durumunda çocuk, vesayet kurumu gereği vasisi aracılığı ile temsil edilir. Nevzat Koç, “Türk Medenî Kanunundaki Düzenlemeler

bazı erginlerin korunmasını gözeten bir hukuki müessesedir.⁵¹ TMK m. 403/1’de ifade edildiği üzere vasinin görevi, vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliği ve malvarlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak⁵² ve hukukî işlemlerde onu temsil etmektir. Ancak vasinin çocuğu temsil yetkisi ve görevi bir mahkeme kararından kaynaklandığından, vasinin bu görevini bazı hukukî işlemlerde sadece vesayet makamından, bazısında ise vesayet makamı ile birlikte denetim makamından izin alarak denetim altında yerine getirmesi beklenir.⁵³ Çocuk üzerindeki vesayet, çocuğun ergin olmasıyla, evlat edinilmiş olmasıyla yahut yeniden velayet altına girmesiyle son bulur.⁵⁴

3. Çocuğun Yasal Temsilinde Kayyımlık

Bir vesayet organı olan kayyım, belirli işleri görmek yahut mal varlığını yönetmek amacıyla atanır.⁵⁵ TMK m. 458’de de belirtildiği üzere, kayyım bir işin görülmesi yahut malvarlığının yönetilmesi için atanması nedeniyle kayyım, velayet ve vesayetten farklı olarak çeşitli ve kapsamlı bir temsil yetkisini barındırmaz.⁵⁶

II. TIBBİ MÜDAHALE KAVRAMI

Tıbbi müdahale kavramı, hukukumuzda doğrudan tanımlanmamış olmakla birlikte, Türk Hukuk Mevzuatında bu kavramın çerçevesini çizmeye yarayan hükümler bulunmaktadır. AY⁵⁷ m. 90 gereği

İşığında Vesayet Hukukuna Genel Bir Bakış”, *DEÜHFD*, C. 7, Özel Sayı, 2005, s. 99; Ayşe Acar Umut, *Vesayet Kurumu ve Vasinin Sorumluluğu*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 37.

⁵¹ Acar Umut, s. 63-64; Akyüz, s. 316-318; Dede, s. 44; Koç, s. 101.

⁵² Çocuğun yasal temsilcisi olarak hareket eden vasi, kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanımı ve yasak işlemler olan önemli bağışlamada bulunma, çocuk adına kefil olma ve vakıf kurma gibi işlemler dışındaki tüm hukukî işlemlerde çocuk adına hareket edebilir: Serozan, s. 258; Dede, s. 44.

⁵³ TMK m. 462’de vesayet makamından, TMK m. 463’te ise hem vesayet makamından hem de denetim makamından izin alınması gereken durumlar hüküm altına alınmıştır.

⁵⁴ Dede, s. 45; Akyüz, s. 336.

⁵⁵ Ömer Uğur Gençcan, *Türk Medeni Kanununda Kayyımlık Yasal Danışmanlık*, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 96-97.

⁵⁶ Canan Ruhi/Ahmet Cemal Ruhi, *Vesayet Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024, s. 69; Özge Yücel, *Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili*, 2. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2023, s. 114 vd.; Dede, s. 46; Gençcan, s. 93; Acar Umut, s. 43.

⁵⁷ 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı TC. Anayasası.

iç hukukumuzda dahil olan Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi'nin⁵⁸ Açıklayıcı Raporu'nda,⁵⁹ tıbbi müdahale kavramının kapsamı şu şekilde izah edilmiştir: “Müdahale terimi, tüm tıbbi hareketleri, özellikle önleyici bakımı, teşhisi, tedaviyi, rehabilitasyonu veya bu kapsamdaki araştırmaları kapsayacak kadar geniş anlaşılmalıdır”.⁶⁰ Mevzuatta ise HHY⁶¹ m. 4'te tıbbi müdahalenin tanımına yer verilmiştir. Buna göre tıbbi müdahale; “Tıp mesleğini icraya yetkili kişiler tarafından uygulanan, sağlığı koruma, hastalıkların teşhis ve tedavisi için ilgili mesleki yükümlülükler ve standartlara uygun olarak tıbbın sınırları içinde gerçekleştirilen fiziki ve ruhi girişim” olarak ifade edilmektedir.⁶² Tıbbi müdahale yalnızca bedensel ve ruhsal sağlığı tedavi amacına odaklanmaz; kişinin sosyal anlamda iyilik halinin sağlanması da tıbbi müdahalenin amacını oluşturabilir. Bu kapsamda hastanın şikâyetlerinin ve durumunun dinlenmesi, teşhise yönelik yapılan muayene ve tahliller, yine tedaviye yönelik olarak hastaya yöntem ve ilaçların önerilmesi aşamalarının her biri, birer tıbbi müdahaledir.⁶³

⁵⁸ 03.12.2003 tarih ve 5013 sayılı Biyoloji ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi: İnsan Hakları Ve Biyotıp Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (Biyotıp Sözleşmesi).

⁵⁹ Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, <https://rm.coe.int/16800ccde5> (Erişim: 03.05.2025).

⁶⁰ Munise Gülen Kurt, “Estetik Müdahaleler İçin Kurulan Sözleşmelerde Cerrahin Yükümlülükleri”, *Ankara Barosu Dergisi*, C. 78, S. 2, 2020, s. 106.

⁶¹ 01.08.1988 tarihli ve 23420 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Hasta Hakları Yönetmeliği.

⁶² Zeynep Özcan / Zeynep Pılan, “Yasal Düzenlemeler ve Yargı Kararları Çerçevesinde Hekimin Hastaya Karşı Hak ve Yükümlülükleri”, *Fides Hukuk Dergisi*, Y. 6, S. 6, Aralık 2023, s. 13.

⁶³ Onur Kuru, “Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu: Endikasyon Şartı”, *İNÜHFD*, C. 12, S. 2, 2021, s. 493; Kürşat Ersöz, “Tıbbi Müdahale Kavramı ve Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Şartları”, *THD*, C. 5, S. 45, 2010, s. 106; Cemal Öztürkler, *Hukuk Uygulamasında Tıbbi Sorumluluk, Teşhis, Tedavi ve Tıbbi Müdahaleden Doğan Tazminat Davaları*, 2. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 15; Hakan Hakeri, *Tıp Hukuku Cilt II Özel Hükümler*, 27. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 109; Zeynep Özcan ve Kevser Aycan Yıldız İncesöz, “Hekimin Hukuki Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran ve Azaltan Nedenlerin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, *KHÜHFD*, C. 12, S. 1, 2024, s. 371.

Teşhis veya tedavi amacına yönelik olmayan, tıbbi bir zorunluluk bulunmamasına rağmen kişinin psikolojik ya da sosyal yönden kendisini iyi hissetmesi adına yapılması gerekliliği bulunan müdahaleler de tıbbi müdahale kapsamında değerlendirilmektedir.⁶⁴ Mesela güzellikleştirme amacı güden estetik müdahaleler, sünnet, organ veya doku nakli, kürtaj ya da yapay dölleme, yine doğum kontrol amacına yönelik müdahaleler, tıbbi bir zorunluluk mevcut olmamasına ve direkt olarak tedavi amacına yönelik olmamasına rağmen tıbbi müdahale kapsamında değerlendirilmekte ve diğer şartların da varlığı ile birlikte hukuka uygun kabul edilmektedir.⁶⁵

Tıbbi müdahaleler, bireyin bedensel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik girişimleri ifade ettiğinden, en temel hak olan yaşam ve vücut bütünlüğü hakkının ihlaline sebebiyet veren fiilleri barındırmaktadır.⁶⁶ Temelde vücut bütünlüğünü ihlal ederek eyleme dökülen tıbbi müdahaleyi meşru kabul edebilmemiz için, tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk şartlarını içermesi gerekir.⁶⁷

⁶⁴ Emel Badur, *Tıbbi Müdahaleye Rızanın Özellik Gösterdiği Haller*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 27; Mehmet Ayan, *Tıbbi Müdahaleden Doğan Sorumluluk*, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara 1991, s. 9; Halide Savaş, *Yargıya Yansıyan Tıbbi Müdahale Hataları*, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 26-27; Nur Tavlı, *Tıbbi Müdahalelerde Karar Vericiler*, Bilge Yayınevi, Ankara 2022, s. 5.

⁶⁵ Zarife Şenocak, "Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası" *AÜHFD*, C. 50, S. 4, 2001, s. 66; Tavlı, s. 5; Badur, s. 27.

⁶⁶ Ceyda Ümit, "Hekimlerin Mesleklerinin Uygulanmasından Doğan Ceza Sorumluluğu", *TAAD*, S. 32, 2017, s. 203; Hasan Seçkin Ozanoğlu, "Hekimlerin Hastalarını Aydınlatma Yükümlülüğü", *AÜHFD*, C. 52, S. 3, 2003, s. 59; Hakan Hakeri, *Tıp Hukuku*, Cilt 1, 27. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024, s. 353.

⁶⁷ Hakeri, *Tıp Hukuku*, s. 247; Serenay Ağın, "Hastanın Tedaviyi Ret Hakkı", *YHD*, C. 5, S. 2, 2023, s. 340; Köksal Bayraktar, *Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1972, s. 93; Yakup Gökhan Doğramacı, "Hekimlik Uygulamaları Açısından Kasten Öldürmenin İhmali Davranışla İşlenmesi Suçu", *TıpHD*, C. 4, S. 7, (Doğramacı, Suç), s. 104; Yener Ünver, "Sağlık Alanında Ceza Hukuku Sorumluluğunun Temel Prensipleri", *TıpHD*, C. 3, S. 6, 2014, s. 47; Burcu G. Özcan Büyüktanır/Dila Okyar, *Tıp Hukuku Kısa Ders Kitabı*, Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s. 45; Ümit, s. 203; Nejdett Şatır, *Emsal Kararlar Işığında Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Hekimlerin Hukuki ve Cezai Sorumlulukları*, 2. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 15; Özcan/Yıldız İncesöz, s. 371.

III. TIBBİ MÜDAHALENİN HUKUKA UYGUNLUK ŞARTLARI

Tıbbi müdahale, temelindeki yaşama hakkı ihlali içeriğine rağmen, belirli şartların varlığı ile hukuka uygun kabul edilmektedir.⁶⁸ Tıbbi müdahalenin hukuka uygunluğu; müdahalenin yetkili kişi tarafından icra edilmesi, tıbbi gerekliliğin yani “*endikasyon*”un varlığı, hastanın aydınlatılması ile bu aydınlatmaya dayalı olarak rızasının alınmış olması ve müdahalenin tıp bilimi verilerine uygun olarak gerçekleştirilmiş olması şartlarının bir arada var olmasına bağlıdır.⁶⁹

Tıbbi müdahalenin hukuka uygunluğu için gerekli koşullardan ilki tıbbi müdahalenin müdahale için gerekli eğitimi almış ve kanun tarafından yetkili kılınmış yetkili kişilerce yapılmış olmasıdır.⁷⁰ TŞSTİDK⁷¹ m. 1 hükmünde tababeti icra ve hasta tedavi etme yetkisinin hekime ait olduğu belirtilmiştir.⁷² Yani esas itibarıyla tıp mesleğini ve tıbbi müdahaleyi icraya yetkili olan kişi hekimdir.⁷³ Hekim ile birlikte, Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun’da ayrıntılı olarak sayılan sağlık personellerinin de görev tanımları ve mevzuatta belirtilen konularla sınırlı olarak tıbbi müdahalede bulunma yetkisini haiz olduğu belirtilmiştir.⁷⁴

⁶⁸ Cengiz Topel Çiftçioğlu, “Yaşama Hakkı”, *TBB Dergisi*, S. 103, 2012, s. 138; Şenocak, s. 67; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 2022 tarihli bir kararında; kişinin yararına da olsa vücut bütünlüğüne yapılacak olan her türlü müdahalenin kural olarak hukuka aykırı olduğu, ancak hastanın sağlığı ve hayatını kurtarma amacına yönelik tıbbi müdahalenin rızanın da varlığı ile hukuka aykırılığı ortadan kaldıracığı değerlendirilmiştir. YHGK, E: 2020/11-592, K: 2022/356, T: 22.03.2022, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 01.05.2025).

⁶⁹ Hakeri, *Tıp Hukuku*, s. 248; Feyza Diri, “Malpraktis Davaları Bakımından Ceza Yargılamasının Hukuk Yargılamasına Etkisi”, 9. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu Tam Metin Kitabı, ed. Hasan Tahsin Keçelgil, Asos Yayınevi, 2023 s. 434; Filiz Yavuz İpekyüz, “Hekimin Tazminat Sorumluluğu”, *DÜHFD*, C. 20, S. 33, 2015, s. 22.

⁷⁰ Gülel, İlhan, *Tıbbi Müdahaleye Rıza*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 27.

⁷¹ 11.04.1928 tarih ve 1219 Sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun.

⁷² Bkz. 1219 S. K’na 6225 S. K. m. 9. ile eklenen Ek m. 13/2.

⁷³ Hasan Tahsin Gökcan, *Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk*, 4. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 153.

⁷⁴ TŞSTİDK’da tıbbi müdahaleye yetkili sağlık personelleri ayrı ayrı düzenlenmiştir. Gökcan, s. 459; Özge Yücel, “Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Koşulları ve Hasta Hekim ile Sağlık Hizmeti Sunucusu Arasındaki Hukuksal İlişkinin Niteliği”, *Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları*, ed. Özge Yücel/Gürkan Sert, Ankara 2018, s. 294; Hakeri, *Tıp Hukuku*, s. 354.

Tıbbi müdahalenin hukuka uygunluğu için gerekli olan koşullardan biri de endikasyondur. Endikasyon, hastaya uygulanacak tıbbi müdahalenin, tıbben gerekli ve yararlı kabul edilmesidir.⁷⁵ Bu çerçevede sadece ameliyat gibi temel tıbbi müdahaleye yönelik endikasyonun varlığı yeterli olmayıp, tıbbi müdahalenin hazırlık faaliyetlerinin, teşhise yönelik tahlil, tetkik gibi tıbbi girişimlerin, müdahale sonrası uygulanması gereken girişimlerin, ilaç reçete edilmesi gibi aşamaların her biri için gerekli endikasyonun var olup olmadığı araştırılmalıdır.⁷⁶

Bir diğer hukuka uygunluk koşulu ise aydınlatılmış rızadır. Kişilerin yaşama hakkı, ruhsal ve bedensel bütünlüğü; kişilik hakları kapsamında değerlendirilen, devredilemez ve vazgeçilemez haklardır.⁷⁷ Kişinin kendisine karşı dahi korunan bu haklara yönelik olan ve temelde hukuka aykırı olarak kabul edilen tıbbi müdahaleye konu eylemlerin meşru kabul edilebilmesi için, üstün nitelikte özel yarar ve kamu yararının gerektirdiği istisnai durumlar⁷⁸ hariç olmak üzere, hastanın rızasının alınması zaruridir.⁷⁹ Hasta, tedavi sürecinin

⁷⁵ Gökcan, s. 459; Gülen Kurt, s. 107; Tuğçe Kılıçgil Çiçek, “Güzelleştirme Amaçlı Estetik Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu”, *EBYÜ-HFD*, C. 24, S. 1-4, 2020, s. 124; Doğan Soyaslan, “Estetik Cerrahi Müdahaleler Nedeniyle Doktorların Sorumluluğu”, Ankara Barosu II. Sağlık Hukuku Kurultayı, 07-08 Kasım 2008, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2009, s. 263; Kuru, s. 495; Zeynep Özcan/Ayşe Betül Özcanoglu, “Yargıtay İçtihatları Işığında Malpraktis-Komplikasyon Ayırımına Bağlı İspat Sorunları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 8, S. 16, s. 299; Hakeri, Tıp Hukuku, s. 492; Gökcan, s. 459; Tavlı, s. 9; Kaan Sayın, Hekimin Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 22.

⁷⁶ Hakeri, Tıp Hukuku, s. 691; Sunay Akyıldız, “Sağlık Hakkı Kapsamında Hasta Hakları ve Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü”, Tıp Hukuku Atölyesi III, ed. Sunay Akyıldız, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 74.

⁷⁷ Rona Serozan/İlkay Engin/Yeşim M. Atamer, Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku, 9. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 231; Helvacı, s. 110; Mustafa Dural/Suat Sarı, Türk Özel Hukuku Cilt I, Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri, 19. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024, s. 121 vd; Karakaş, s. 32; Zafer Kahraman, “Medeni Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Hastanın Rızası”, *İÜHFD*, C. 7, S. 1, 2016, s. 483; Sibel Adıgüzel, “Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü”, *TAAD*, C. 5, S. 19, 2014, s. 945-946; Öz Seçer, “Hekimin Hukuki Sorumluluğu”, *MÜHFD*, C. 12, S. 1, 2013, s. 120.

⁷⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 246; Dural/Öğüz, s. 106; Helvacı, s. 114; Ayşe Nilay Şenol, “Sünnet ve Çocuğun Menfaati”, *MÜHFHAD*, C. 25, S. 2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, 2019, s. 1339.

⁷⁹ Kahraman, s. 484; Adıgüzel, s. 19, Tavlı, s. 28.

ne yönde ilerleyeceğine ya da yaşamının kalanını nasıl geçireceğine kendisi karar vermeli ve hastanın kararına göre hareket edilmelidir.⁸⁰ Hastanın beden bütünlüğü üzerinde yapılması planlanan faaliyetlere özgür iradesiyle, geçerli bir izin vermesi, tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk şartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸¹

Tıbbi müdahalenin hukuka uygun kabul edilmesinin bir diğer şartı Yargıtay kararlarında “*Tıbbi Standart, hekimin tedavi amacına ulaşması için gerekli olan ve denenerek ispatlanmış bulunan, hekim tecrübesi ve doğa bilimlerinin o anki ulaştığı düzeyi ifade etmekte olup, denenmiş ve bilinen temel meslek kuralları*”⁸² olarak tanımlanan; Biyotıp Sözleşmesi m. 4’te “*Meslek Kurallara Uyuma*” başlığı altında “*araştırma dahil, sağlık alanında herhangi bir müdahalenin ilgili mesleki yükümlülükler ve standartlara uygun olarak yapılması gerekir*” şeklinde düzenlenen, güncel tıp biliminin verilerine ve kurallarına (tıbbi standartlara) uygun olmasıdır. Tıbbi standartlara uygunluk⁸³ olarak da ifade edilebilen bu şart ile kastedilen; tıp

⁸⁰ Gökcan, s. 104.

⁸¹ Haluk Nami Nomer/Pakize Ezgi Akbulut, Medeni Hukuka Giriş, 9. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024, s. 148; Reisoğlu, s. 135-138; İbrahim Kaplan, Türk Borçlar Hukuku, Yetkin Yayınevi, İstanbul 2021, s.103 vd.; Alper Küçükay/Burcu Küçükay, “Psikolojik Bozuklukların Tedavisinde Aydınlatılmış Onam”, *TBB Dergisi*, S. 171, 2024, s. 221; Kemal Oğuzman/Nami Barlas, Medeni Hukuk Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramları, 30. baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2024, s. 197; Tavlı, s. 46; Aydın Zevkliler, “Tedavi Amaçlı Müdahalelerde Kişilik Haklarına Saldırının Sonuçları”, *DEUHFİD*, S. 1, 1983, s. 21; Kahraman, s. 484; Elif Atıcı, “Hasta-Hekim İlişkisi Kavramı”, *UÜTFİD*, C. 33, S. 1, s. 48’den naklen; Emanuel EJ/ Emanuel LL, “Four models of the physicianpatient relationship”. *JAMA*, 267(16), 1992, 2221-6; Ahmet Cevizci, Uygulamalı Etik, Say Yayınları, İstanbul 2022, s. 53; Nermin Ersoy/ Aydın Erdem, “Tıbbi Etik’te “Özerklik” ve “Özerkliğe Saygı İlkesi”, *TKTEHTD*, C. 2, S. 2, 1994, s. 73; Gürkan Sert, “Tıp Hukuku’nda Bilinci Açık Hastanın Tedaviyi Ret Hakkının Tıp Hukuku ve Etiği Açısından İncelenmesi ve Tıp Etiği”, *THD*, C. 7, S. 10, 2012, s. 17; Kevser Aycan Yıldız İncesöz, “Tıp Hukuku Açısından: Yaşam Sonu Kararlarında Bilgilendirilmiş Rıza”, 9. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu Tam Metin Kitabı, ed. Hasan Tahsin Keçelgil, Asos Yayınevi, 2023, s. 548

⁸² Y. 6. HD, E: 2021/4602, K: 2022/3189, T: 08.06.2022; Y. 6. HD, E: 2023/2496, K: 2024/4506, T: 28.11.2024; Y. 6. HD, E: 2024/498, K: 2024/2786, T: 19.09.2024, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 10.05.2025).

⁸³ Zeynep Özcan, “Malpraktis Komplikasyon Ayrımının Önemi”, *Uluslararası Sağlık Hukuku Kongresi*, ed. Mustafa Çakır, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018, (Özcan, Malpraktis), s.206; Qaisar Nasrat, “Tıbbi Müdahalelerde Hukuka Uygunluk Şartları” *İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2023, s. 90; Zeynep Özcan, “Tıbbi Standartların Hekimin Hukuksal Sorumluluğu Üzerindeki

biliminde yaşanan gelişmeler doğrultusunda geline guncel aşamada, söz konusu tıbbi müdahalenin, tıp bilimince genel olarak kabul görmüş ve uygulamada düzenli olarak yapılan tedavi yöntemlerinden biri olmasıdır⁸⁴ ve tıbbi standartlara aykırılığın teşhis veya tedavi aşamasında, müdahale sonrasındaki süreçte noksanlık ya da yanlışlık şeklinde gerçekleşebileceği belirtilmektedir.⁸⁵ Hekimin tıp biliminin verilerini yanlış veya eksik uygulaması, mesleğinin gereklerine ve kurallarına uygun davranmaması mesleki kusuru kabul edilerek hukuka aykırı kabul edilen davranışı sebebiyle hukuki ve cezai sorumluluğu doğar.⁸⁶

IV. ÇOCUK ÜZERİNDE UYGULANAN TIBBİ MÜDAHALELER

A. Çocuk Üzerinde Uygulanan Tıbbi Müdahalelerde Tedavi Sözleşmesi

1. Çocuk Üzerinde Uygulanan Tıbbi Müdahalelerde Tedavi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Hekim ile hasta arasındaki sözleşmesel ilişkinin temelinde yer alan tedavi sözleşmesi, hastanın ücret ödemeyi; hekimin ise tıbbi müdahalede bulunmayı yüklediği bir sözleşmesel ilişkiyi ifade eder.⁸⁷ Tedavi sözleşmesi kanunlarımızda ayrık bir sözleşme türü olarak belirlenmediğinden, kanuni bir tanımı da mevcut değildir. Ancak genel çerçevede tedavi sözleşmesini, serbest çalışan hekim ile hastası yahut hastanın yasal temsilcisi arasında kurulan, tıbbın verilerine, esaslarına ve aynı zamanda hastanın çıkarlarına ve iradesine uygun olarak yapılan, hekimin teşhis koyup tedavi uygulamayı, hastanın

Etkisi", *Uluslararası Sağlık Hukuku Kongresi*, ed. Mustafa Çakır, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 214.

⁸⁴ Özcan, s. 214; Ulaş Can Değtaş, "Hatalı Tıbbi Uygulamadan (Malpraktis) Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 6, 2018, s. 51; Mehmet Demir/Ecem Kirkit, "Komplikasyon-Malpraktis Ayırımının Tıbbi Özel Hukuk Sorumluluğuna Etkisi", *ÇÜHAD*, S. 1, 2022, s. 76.

⁸⁵ Y. 13. HD, E: 1994/8557, K: 1994/2138, T: 04.03.1994, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 10.05.2025); Ateş, s. 18; Özlem Yenerer Çakmut, *Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi*, Legal Yayınları, İstanbul 2003, s. 23.

⁸⁶ Y. 4. HD, E: 1976/6297, K: 1977/2541, T: 07.03.1977, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 10.05.2025).

⁸⁷ Hakeri, *Tıp Hukuku*, s. 826; Walter Loeffler, *Die Haftung des Arztes aus arztlicher Behandlung*, Zürich 1995, s. 66; Özcan/Yıldız İncesöz, s. 372.

ise belirlenen ücreti ödemeyi üstlendiği sözleşme olarak tanımlamak mümkündür.⁸⁸

Çocuk üzerinde uygulanan tıbbi müdahalelerde; ebeveynin taraf olduğu, çocuğa uygulanacak tıbbi müdahaleyi konu alan ve hekimle yapılan tedavi sözleşmesinin hukuki niteliği, TBK m. 129'da düzenlenen "üçüncü kişi yararına sözleşme" olarak kabul edilir.⁸⁹ Üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, sözleşmenin tarafları, sözleşmenin tarafı olmayan üçüncü bir kişinin yararlandırılması amacıyla, üçüncü kişinin çıkarına yönelik bir edim yükümlülüğü belirler.⁹⁰ Eğer sözleşmede, sözleşmenin lehine yapıldığı üçüncü kişinin, sözleşmenin alacaklı tarafından bağımsız olarak bir ifayı talep ve dolayısıyla dava hakkının olduğu belirlenmiş ise, bu durumda tam üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusu olur.⁹¹ Ancak sözleşmenin lehine yapıldığı üçüncü kişinin taraflardan bağımsız bir talep hakkı bulunmaz, yalnızca sözleşmenin tarafı olan alacaklının talep ve dava hakkı mevcut olursa, bu durumda eksik üçüncü kişi yararına sözleşmeden bahsedilir.⁹² Çocuğa uygulanacak tıbbi müdahalede velayet hak ve görevleri kapsamında ebeveyn kendi ad ve hesaplarına sözleşmeyi akdederken çocuk lehtar gösterilir. Böylece ana babanın taraf; çocuğun ise lehtar olduğu üçüncü kişi yararına sözleşme söz konusu olur.

Çocuk üzerinde uygulanacak olan tıbbi müdahaleye ilişkin tedavi sözleşmesinde, sözleşmenin ücret ödeme borcunu içermesi nedeniyle haiz olduğu borçlandırıcı işlem olma özelliği de göz önüne alınarak, tam ehliyetsiz ve sınırlı ehliyetsiz çocuklar açısından ayrı ayrı değerlendirme yapılmalıdır.

⁸⁸ Hayrunnisa Özdemir, "Hekimin Hukuki Sorumluluğu", *ERÜHFD*, C. 11, S. 1, 2016, s. 40; Bayraktar, s. 33; Mehmet Demir, "Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu", *AÜHFD*, C. 57, S. 3, 2008, s. 238; Atiye Uygur, "Hekimin Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara 2009, s. 84.

⁸⁹ Şenocak, s. 71; Dede, 228; Özcan Büyüktanır, s. 27; Şebnem Nebioğlu Öner, "Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası Bağlamında Zorunlu Bebeklik Dönemi Aşıkları", *THD*, C. 18, S. 198, 2023, s. 84.

⁹⁰ Haluk Nami Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler El Kitabı*, Beta Yayınları, İstanbul 2023, s. 265; Ayan, s. 92; Hatemi/Gökyayla, s. 325; Ayşen Çilenti Konuralp, "Türk Hukukunda Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme ve Hukuki Niteliği Konusunda Bir Değerlendirme", *TBB Dergisi*, S. 146, 2020, s. 156.

⁹¹ Hatemi/Gökyayla, s. 281; Çilenti Konuralp, s. 156; Ayan, s. 92.

⁹² Çilenti Konuralp, 157; Ayan, s. 92; Hatemi/Gökyayla, s. 281.

Ayırtım gücü bulunan yani sınırlı ehliyetsiz çocukların, tek başlarına tedavi sözleşmesinin tarafı olma durumu tartışmalıdır. *Ayan*'a göre tedavi sözleşmesinin konusu olan tıbbi müdahaleye rıza verecek kişi, ayırtım gücü bulunan çocuk olduğundan; sınırlı ehliyetsiz çocuk ebeveyninden bağımsız olarak, tek başına tedavi sözleşmesinin tarafı olabilmelidir.⁹³ Ancak yine bu görüşe göre, sınırlı ehliyetsiz çocukların korunması amacıyla, sözleşmenin kanuni temsilci tarafından yapılması uygundur.

Şenocak ise, sınırlı ehliyetsiz çocukların TMK m. 16 gereği karşılıksız kazandırmalar ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanımı haricinde, yasal temsilcisinin rızası ya da onayı olmaksızın hukuki işlemleri tek başına gerçekleştiremediğini, bu nedenle de borçlandırıcı işlem niteliğindeki tedavi sözleşmesini kendi ad ve hesabına, tek başına yapmalarının mümkün olmadığını savunmakta, yasal temsilcisinin izni yahut onayı gerektiğini belirtmektedir.⁹⁴ Yani bu görüşe göre tedavi sözleşmesinin içerdiği ücret ödeme borcu, ayırtım gücüne haiz çocuğun bu sözleşmeyi kendi nam ve hesabına yapmasına engel olur.

Uygulamada çoğunlukla, sınırlı ehliyetsiz çocuklar üzerinde uygulanan tıbbi müdahalelerde, tedavi sözleşmesinin bir tarafı hekim, diğer tarafı ise çocuğun yasal temsilcisi olmaktadır. Bu şekilde yasal temsilcinin çocuğa uygulanacak tedavi için hekimle yapmış olduğu sözleşmesinin hukuki niteliği, üçüncü kişi yararına sözleşme olarak kabul edilir.⁹⁵ Bu tedavi sözleşmesinde sınırlı ehliyetsiz çocuk, her ne kadar taraf sıfatına haiz değil ise de, sözleşmenin konusu olan tıbbi müdahaleye rıza verme yetkisi kendisinde kabul edilerek, sözleşmenin "tam üçüncü kişi yararına sözleşme" kapsamında olduğu kabul edilmektedir.⁹⁶ Belirtildiği üzere tam üçüncü kişi yararına sözleşmelerde, sözleşmenin lehine yapıldığı üçüncü kişi, sözleşmenin alacaklı tarafından bağımsız olarak ifayı talep ve dolayısıyla dava hakkına sahiptir. Bu çerçevede ayırtım gücüne haiz çocuk, sözleşmenin konusu olan tıbbi müdahale kendisinin vücut bütünlüğüne, sağlığına ve dolayısıyla kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarına yönelik olması nedeniyle rıza verme yetkisini haiz olduğundan; tedavi sözleşmesinin tarafı olmamasına rağmen hekimden borcun

⁹³ *Ayan*, s. 58-59.

⁹⁴ *Şenocak*, s. 70; *Dede*, s. 232.

⁹⁵ *Şenocak*, s.71; *Dede*, s. 228; *Özcan Büyüktanır*, s. 27; *Nebioglu Öner*, s. 84.

⁹⁶ *Şenocak*, s. 72.

ifasını talep edebilir ve borcun hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesi halinde zararının tazminini talep hakkını haizdir.⁹⁷ Ayırtım gücü bulunmayan yani tam ehliyetsiz çocuklar ise, zaten hukuki işlem ehliyetini haiz olmadığından, tedavi sözleşmesi gibi borçlandırıcı bir işlemde taraf olmaları mümkün değildir. Bu anlamda tam ehliyetsiz çocuk üzerinde uygulanacak tıbbi müdahalelerde de tedavi sözleşmesi yasal temsilci ile hekim arasında kurulur.⁹⁸ Bu sözleşmede çocuk, taraf olmasının yanında, ayırtım gücüne haiz çocuklardan farklı olarak, yasal temsilcisinden bağımsız olarak ifayı talep hakkına haiz değildir. Dolayısıyla tam ehliyetsiz çocuk üzerinde uygulanan tıbbi müdahalelerde, çocuk ifayı talep hakkına haiz olmadığından, eksik üçüncü kişi yararına sözleşmeden söz etmek gerekir.⁹⁹ Çocuk hekimden tıbbi müdahalede bulunmasını talep edemediği gibi, ücret ödeme borcu altına da kendisi girmez; sözleşmede ücret ödeme borcunu yüklenen ve aynı zamanda ifayı talep hakkını elde eden kişi, çocuğun yasal temsilcisidir.¹⁰⁰ Çocuk ise, sözleşmenin tarafı değil yarar sağlayanı ya da bir diğer söyleyişle lehtarı olur.¹⁰¹ Yine de çocuk, hekimden tıbbi müdahalede bulunmasını talep hakkına haiz olmasa da, borcun ihlali yani tıbbi müdahalenin hiç veya gereği gibi yerine getirilmediği bir durumda, TBK m. 112 uyarınca zararın tazminini talep edebilir.¹⁰²

2. Çocuk Üzerinde Uygulanan Tıbbi Müdahalelerde Tedavi Sözleşmesinin Tarafları

a. Tıbbi Müdahaleyi Uygulayan Taraf

Tedavi sözleşmesinin konusu olan tıbbi müdahaleyi uygulamaya yetkili kişi, esas itibarıyla tıp mesleğini icraya yetkili olan hekimler-

⁹⁷ Şenocak, s. 72.

⁹⁸ *Gülel* aksi yönde, ayırtım gücü bulunmayan çocuklar üzerinde yapılan tıbbi müdahalelerde rızanın yasal temsilci tarafından açıklanacağını, ancak sözleşmenin tarafının hasta çocuk olduğunu, hak ve borçların da çocuk adına doğduğunu, ücret ödeme borcu nedeniyle küçüğün sözleşmeye taraf olmadığını, sözleşmenin üçüncü kişi yararına sözleşme olarak kabulünün mümkün olmadığını savunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Gülel*, s. 143-145.

⁹⁹ Şenocak, s. 71; Ateş, s. 65.

¹⁰⁰ Şenocak, s. 71-72; Ateş, s. 65.

¹⁰¹ Dede, s. 229; Ateş, s. 66.

¹⁰² Şenocak, s. 72 Dede, s. 231; Ateş, s. 66.

dir.¹⁰³ Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun ve Tabipler Birliği Kanunu'nda yer alan düzenlemelere göre hekim, tıp fakültesinden mezun olup hekimlik diplomasını almış, tabip odasına kayıtlı, hekimlik mesleğini yapmaya engel hali bulunmayan kimsedir. Tedavi sözleşmesinin, tıbbi müdahaleyi uygulayan tarafının hekim olması, aynı zamanda sözleşme konusu olan tıbbi müdahalenin de hukuka uygun olması için gerekli şartlardan biridir.

Kural olarak tıbbi müdahalenin uygulayıcısı hekim olmakla birlikte, bazı tıbbi müdahaleler bakımından sözleşmenin uygulayıcısı, Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'da ayrıntılı olarak sayılan diyetisyen, eczacı, fizyoterapist gibi sağlık meslek mensubu kişiler de olabilir. Ancak söz konusu sağlık mesleği mensupları görev tanımları ve mevzuatta belirtilen konularla sınırlı olarak mesleklerini icraya yetkilidir.¹⁰⁴ Bu nedenle tedavi sözleşmesinin uygulayıcısı çoğunlukla hekim olmaktadır.

b. Tıbbi Müdahaleyi Talep Eden Taraf

Çocuğun tıbbi müdahaleye ihtiyacı olduğu durumda tedavi sözleşmesi, yasal temsilcisi olan anne babasıyla hekim arasında kurulur. Burada anne ve baba, her zaman bir arada ve birlikte velayet hakkının sahibi olmayabilir. Bu anlamda tedavi sözleşmesinin tedaviyi talep eden tarafında da değişiklik olabilmektedir.

aa. Anne ve Babanın Evli Olması

TMK m. 336/1 gereği anne ve babanın evi olması durumunda, eşler velâyeti birlikte kullanırlar.¹⁰⁵ Evlilik birliği içerisinde çocuğun yasal temsilcisi anne ve babadır. Anne ve baba, velayet hakkı sahibi olarak çocuk üzerinde bazı yetkilere sahip olduğu gibi görev ve sorumluluklara da tabi tutulmuştur.

¹⁰³ Ayan, s. 5; Hakeri, Tıp Hukuku, s. 249; Gökcan, s. 153.

¹⁰⁴ Gökcan, s. 459.

¹⁰⁵ İlay Çatalbaş, Türk Medeni Kanunu'nda Velayet ve Ortak Velayet, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 64; Ömer Uğur Gençcan, *Velayet Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara 2023, s. 243; Akyüz, s. 226; Canan Ruhi/ Ahmet Ruhi, *Velayet Hukuku* (En Son Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay Kararları İle), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 69.

Velayet hakkı; çocukların bakımı, eğitimi, öğretimi, korunması ve temsili görevlerini bünyesinde barındırır ve aynı zamanda çocukların kişiliklerine ve mallarına ilişkin hakları, ödevleri, yetkileri ve yükümlülükleri de içerir.¹⁰⁶ Zira çocuğun bakım ve gözetimi, barınması, ihtiyaçlarının karşılanması, eğitim ve öğretim almasının sağlanması gibi hususlar anne babanın sorumluluğundadır.¹⁰⁷ Buna paralel bir şekilde TMK m. 327 ve m. 328’de, anne ve babanın, çocuk ergin oluncaya kadar çocuğun bakımı, eğitimi ve korunması için gerekli giderleri karşılama yükümlülüğü bulunduğu hüküm altına alınmıştır. Bu çerçevede tıbbi müdahaleye ihtiyaç duyan çocuğun, tedavi sözleşmesindeki temsili de, çocuğun bakım ve gözetimi görevi doğrultusunda anne baba tarafından sağlanmaktadır.

Anne ve baba velayet hakkının getirdiği bakım ve gözetim yükümlülüğü çerçevesinde, müşterek çocuğun tıbbi müdahaleye ihtiyacı durumunda beraber hareket ettiklerinde, tedavi sözleşmesinde çocuğu beraber temsil edebilir. Ancak her durumda eşlerin birlikte hareket etmesi ve tedavi sözleşmesinde çocuğu beraber temsil etmesi mümkün olmayabilir. Velayet hakkının kullanımında, anne ve babadan her birinin, diğerinin açık ya da örtülü rızasına dayalı olarak, evlilik birliğini temsilen tek başına hareket edebileceği kabul edilmektedir.¹⁰⁸ Yine TMK m. 188/1’de, eşlerden her birine, ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil yetkisi tanınmıştır. Peki bu çerçevede anne ve babanın, çocuk üzerinde yapılan tıbbi müdahalelere ilişkin tedavi sözleşmelerinde, tek başına hareket edebilmesi mümkün müdür?

Tedavi sözleşmesinde anne ve babanın tek başına temsiline yerterliliğine ilişkin basit ve rutin kabul edilen tıbbi müdahaleler, orta derecede risk içeren tıbbi müdahaleler ile ağır ve çok riskli tıbbi müdahaleler açısından farklı değerlendirme yapılmaktadır. Çocuğun bakımı ve sağlığının korunması, ailenin sürekli ihtiyacı olarak değerlendirildiğinden, anne ve babanın her biri, çocuk üzerinde yapılan tıbbi müdahalelere ilişkin tedavi sözleşmesinde, evlilik birliğini temsilen

¹⁰⁶ YHGK, E: 2013/2-2085, K: 2014/30, T: 22.01.2014, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 20.05.2025).

¹⁰⁷ Özge Yenice Ceylan, “Türk Medeni Kanunu’na Göre Çocuğun Velayeti”, Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 351-354; Akyüz, s. 238-245.

¹⁰⁸ Akyüz, s. 228.

tek başına hareket edebilir.¹⁰⁹ Basit bir soğuk algınlığında çocuğun yalnızca annesi tarafından aile hekimliğine götürülmesi halinde durum böyledir. Bu durumda diğer eş de, çocuk yararına yapılan tedavi sözleşmesinde kendiliğinden taraf haline gelmektedir.¹¹⁰

Diğer yandan ağır ve yüksek derecede risk içeren tıbbi müdahaleler için, anne ve babanın çocuğu birlikte temsil etmesi gerektiği kabul edilir.¹¹¹ Bu durumda çocuğa uygulanması planlanan tıbbi müdahalenin içerdiği risk ve olağan dışılık nedeniyle her iki ebeveynin de sözleşmede çocuğu temsil etmesi ve tıbbi müdahaleye onay vermesi arandığı görülmektedir.

Son olarak, eğer orta derecede risk içeren bir tıbbi müdahale söz konusuysa, hekimin hazır bulunan ebeveynin rızasını alması, bununla birlikte diğer ebeveynin de tıbbi müdahaleden haberdar olduğunu ve kendisinin buna izin verdiğini kesin şekilde bilmesi gerektiği kabul edilir.¹¹²

Öte yandan gecikmesinde sakınca bulunan bir halde ya da diğer eşin hastalığı, başka bir yerde olması veya benzeri sebeplerle rızası alınamaması halinde, bu kez TMK m. 188/2 çerçevesinde, hazır bulunan eşin çocuk hakkındaki tedavi sözleşmesini evlilik birliğini temsilen yapabilmesi de mümkündür.

Eşlerden birinin tedavi sözleşmesine rıza verdiği, ancak diğerinin bu rızaya ortak olmadığı hallerde, eşler arasında çıkan bu uyuşmazlığın giderilmesi ve çocuğun yararına olan bir neticeye varılması gerekir. Bu duruma ilişkin kanunda özel bir düzenleme mevcut olmadığından, velayet hakkının kapsamı içerisinde kabul edildiği evliliğin genel hükümlerine bakmak gerekir. Velayet hakkının kullanımına dair ortak karara ulaşamayan eşlerden her biri, aile mahkemesine başvurarak uyuşmazlığın giderilmesini talep edebilir.¹¹³ Bu durumda hâkim öncelikle eşlerin sulh yoluyla anlaşmasını sağlamaya çalışacak,

¹⁰⁹ Şenocak, s. 70; Ateş, s. 69.

¹¹⁰ Şenocak, s. 70; *Hakeri* basit tıbbi müdahaleler için, hazır bulunan ebeveyne diğer ebeveynin rızası olup olmadığının sorulmasının yeterli olduğunu savunur. Bkz. *Hakeri*, Tıp Hukuku, s. 382.

¹¹¹ Dede, s. 234; *Hakeri*, Tıp Hukuku, s. 383.

¹¹² Dede, s. 234; Ateş, s. 69; *Hakeri*, Tıp Hukuku, s. 383.

¹¹³ Usta, s. 27; bu durum aynı zamanda TMK m. 346 gereğidir.

bu mümkün olmazsa; yargılamaya devam ederek çocuğun yararına en uygun kararı verecektir.¹¹⁴ Elbette böyle bir durumda hâkim kararını verirken, çocuğun olgunluğu ölçüsünde fikrine de değer vermelidir.¹¹⁵

Konuya ilişkin bir somut olayda, ebeveynlerden biri, sağlıklı olan çocuklarının hasta olan üvey kardeşine kemik iliği bağışlamasını isterken, diğer ebeveyn bu duruma itiraz etmiştir. Mahkeme bu durumda, kemik iliği bağışının çocuğun yararına olmamasından sebeple rıza vermeyen ebeveyni haklı bulmuştur.¹¹⁶ Bu durumla da sabit olduğu üzere her durumda, çocuğun üstün yararına uygun bir karar alınması gerekir.

bb. Anne ve Babanın Boşanmış Olması veya Haklarında Ayrılık Kararı Verilmesi

Eşlerin ortak hayatının son bulduğu, haklarında ayrılık kararı verildiği ya da boşanmanın gerçekleştiği durumda, tedavi sözleşmesinde çocuğu kimin temsil edeceği, velayet hakkının kime bırakıldığına bağlıdır. TMK m. 336/2 ve m. 336/3 hükümlerinde, ortak hayatın sonlanması ya da ayrılık hallerinde hakim velayeti eşlerden birine vereceği, yine boşanma durumunda çocuğun kendisine bırakıldığı eşin velayet hakkı sahibi olduğu hüküm altına alınmıştır.¹¹⁷ Dolayısıyla bu durumlarda eşlerin evlilik birliğini temsil yetkisi sona ermekte olup, velayet hakkı sahibi olan eş, tek başına çocuğu temsil yetkisini haiz olur.¹¹⁸ Tedavi sözleşmesinin tarafı olma yetkisi de, velayet hakkını elinde bulunduran eşe aittir.¹¹⁹ Bu hallerde velayet hakkına sahip olmayan eşin, çocuğa karşı bakım yükümlülüğünü iştirak nafakası ödemek suretiyle yerine getirdiği kabul edilir.¹²⁰

cc. Anne ve Babanın Hiç Evlenmemiş Olması

Çocuğun anne ve babasının hiç evlenmemiş olması halinde velayet hakkı, TMK m. 337/1 gereği anneye aittir.¹²¹ Bu durumda velayet

¹¹⁴ Usta, s. 27; Böyle bir durumda aile hukukunda velayet hususu dava şartı ya da zorunlu arabuluculuk kapsamında olmadığından ebeveynin doğrudan dava açması gerekir.

¹¹⁵ Usta, s. 27.

¹¹⁶ Hakeri, Tıp Hukuku, s. 383.

¹¹⁷ Çatalbaş, s. 66; Ruhi/Ruhi, s. 32-34; Akyüz, s. 230.

¹¹⁸ Şenocak, s. 71; Ateş, s. 70.

¹¹⁹ Özcan Büyüktanır, s. 27; Şenocak, s. 71; Dede, s. 234.

¹²⁰ Dede, s. 234; Şenocak, s. 71.

¹²¹ Gençcan, s. 266 vd; Çatalbaş, s. 66; Akyüz, s. 230; Ruhi/Ruhi, s. 31.

hakkı anneye ait olduğundan, çocuğu tedavi sözleşmesinde temsil eden kişi de anne olmaktadır.

Annenin küçük, kısıtlı, vefat etmiş olması veya velayet hakkının kendisinden alınmış olması halinde, TMK m. 337/2 gereği mahkemece çocuğun menfaati doğrultusunda vasi atanması ya da velayetin babaya verilmesi söz konusu olur. Velayetin babaya verilmesi, annenin ergin olduktan sonra da velayet için yeterli olmaması durumuna bağlıdır.¹²² Zira vasi atanması yerine velayet babaya verilmiş ise; bu kez annenin kısıtlılık hali son bulsa dahi velayet kendiliğinden anneye geçmemekte, bu hususta bir hakim kararı gerekmektedir.¹²³ Ancak çocuğa vasi atanması halinde, annenin küçüklük ya da kısıtlılık halinin ortadan kalkması ile velayet doğrudan anneye geçmektedir.¹²⁴ Tüm bu hallerde küçüğü tedavi sözleşmesinde taraf olarak temsil etme yetkisi, küçüğün yasal temsilcisi kim ise ona ait olur.

V. ÇOCUĞUN TIBBİ MÜDAHALEYE RIZASI

Ebeveynin velayet hakkı sebebi ile tedavi sözleşmesinin tarafı olmasından ötürü çocuğun sözleşmede taraf sıfatı mevcut olmasa da sözleşmenin konusu olan tıbbi müdahale hususunda çocuğun rızasının ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Bu değerlendirmede çocuğun rızasının alınması gerekliliğinin dayandığı hukuki temel ve çocuğun rıza ehliyetinin tespiti belirleyici rol oynamaktadır.

A. Çocuk Üzerinde Uygulanan Tıbbi Müdahalelerde Rıza

Tedaviye rıza, hekimin, hastanın vücut bütünlüğüne yönelen ve dolayısıyla kişilik haklarını ihlal eden eylemini hukuka aykırı olmaktan çıkardığından, buna yönelik rıza ancak hastanın bizzat kendisi tarafından verilebilir. Yani tıbbi müdahalenin hukuka uygunluk şartlarından olan rızanın, ihlal edilen hukuki menfaat sahibi hasta tarafından verilmesi gerekir.¹²⁵ Nitekim tıbbi müdahaleye verilen rızanın hasta dışında bir başka kişiye bırakılması hasta açısından makul da değildir. Ancak tedaviye rızanın yalnızca tedavinin uygulanacağı kişiye

¹²² Akyüz, s. 237.

¹²³ Usta, s. 28; Dede, s. 235.

¹²⁴ Usta, s. 28; Dede, s. 235.

¹²⁵ Yenerer Çakmut, s. 205.

birakılması durumunda da, ayırtım gücüne haiz olmayan çocukların ya da kısıtlıların tedavileri imkânsız hale gelir. Bu ikilem için hukuk düzeninin bulduğu çözüm, tedaviye rızanın nisbi anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar kategorisinde değerlendirilmesidir.¹²⁶

Esas itibariyle kişiye sıkı sıkıya bağlı hak kavramı, hak sahibi tarafından bizzat kullanılması gereken; temsilci vasıtasıyla kullanımı mümkün olmayan haklardır.¹²⁷ Tam ehliyetsiz kişiler, ayırtım gücüne sahip olmamaları nedeniyle kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarını kullanmaktan mahrum bırakılamayacaklarından, durumun menfaatlerine aykırı olduğu hallerde, bu kişilerin haklarını temsil vasıtasıyla kullanmalarına izin verilmelidir. Bir diğer söyleyişle kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların temsile izin verilmeksizin kullanılması nedeniyle ayırtım gücüne sahip olmayanların düştüğü dezavantajlı konum, bu uygulamanın yumuşatılması gerekliliğini ortaya koyar. Bu anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar, mutlak ve nisbi olmak üzere ikiye ayrılmıştır.¹²⁸ Mutlak anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar, temsil suretiyle kullanılması mümkün olmayan kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardır, bu hakların hak sahibi tarafından kullanılması zorunludur.¹²⁹ Öte yandan nisbi anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar ise, yasal temsilcinin onay vermek ya da bizzat temsil suretiyle hakkın kullanımında rol alabildiği kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardır.¹³⁰ Bu anlamda tıbbi müdahaleye rıza da nisbi anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olarak değerlendirilmekte ve temsil vasıtasıyla kullanılabilir.

1. Ayırtım Gücü Bulunmayan (Tam Ehliyetsiz) Çocuk Üzerinde Uygulanan Tıbbi Müdahalede Rıza

Tıbbi müdahaleye rıza, nispi anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı hak kategorisinde değerlendirilmektedir. Bunun sebebi, tam ehliyetsiz hastaların tıbbi müdahaleye rıza verme ehliyetinin bulunmaması nedeniyle yasal temsilin sağlanması gerekliliğidir. Çünkü aksi durumda tam ehliyetsiz hastanın ve yasal temsilcisinin rıza verememesi nede-

¹²⁶ Kurt, s. 155; Özcan Büyüktanır, s. 74; Şenocak, s. 73.

¹²⁷ Oğuzman/ Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 98; Kurt, s. 128.

¹²⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 98; Kurt, s. 132.

¹²⁹ Kurt, s. 133; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 98.

¹³⁰ Kurt, s. 154.

niyle, hastanın mutlak hak ehliyetsizliği söz konusu olacak, tıbbi müdahalenin uygulanması imkansız hale gelecektir.¹³¹

Neticede çocuk, eğer ayırtım gücüne haiz değilse, muhakeme yeteneği bulunmadığından tıbbi müdahaleye rıza vermesi mümkün değildir.¹³² Bu anlamda çocuk tam ehliyetsiz kategorisinde ise, nispi anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı hak niteliği sayesinde, tedaviye rıza yasal temsilcisi tarafından verilir.¹³³

2. Ayırtım Gücü Bulunan (Sınırlı Ehliyetsiz) Çocuk Üzerinde Uygulanan Tıbbi Müdahalede Rıza

Çocuğun ayırtım gücüne sahip olması halinde, bu kez tıbbi müdahaleye rıza durumunu daha farklı değerlendirmek gerekir. Ayırtım gücüne haiz çocukların tıbbi müdahaleye rıza verip veremeyeceği hususu tartışmalı konulardan biridir.

Esas itibarıyla ayırtım gücü bulunan çocuklar, TMK m. 16 gereği karşılıksız kazandırmalar ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakların kullanımıyla yasal temsilcisinin rızasına tabi değildir. Yani bu çocuklar, yasal temsilcinin izni ya da onayı olmadan da bu işlemleri yapabilirler. Bu anlamda bakıldığında, kişiye sıkı sıkıya bağlı hak niteliğindeki tedaviye rızanın, ayırtım gücü bulunan çocuk tarafından bizzat verilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

TŞSTİDK m. 70'te yer alan düzenleme ise, TMK m. 16'daki düzenleme ile açıkça çelişir. Buna göre tıbbi müdahalenin uygulanacağı hasta küçük veya kısıtlı ise, veli veya vasisinin rızası alınmalıdır. Yine HHY m. 24'te, hasta küçük veya kısıtlı ise velisinden veya vasisinden izin alınması gerektiği, kanuni temsilcinin rızasının yeterli olduğu hallerde dahi, anlatılanları anlayabilecekleri ölçüde, küçük veya kısıtlı olan hastanın dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar bilgilendirme sürecine ve tedavisi ile ilgili alınacak kararlara katılımının sağlanacağı açıkça ifade edilmiştir. Benzer şekilde HHY m. 26'da ise, madde metnine göre tanzim edilen rıza formunun hastaya veya kanuni temsilcisine imzalatılacağı hüküm altına alınmıştır.

¹³¹ Dede, s. 86.

¹³² Nebioğlu Öner, s. 82.

¹³³ Badur, s. 115; Şenocak, s. 74; Zevkliler, s. 21; Helvacı, s. 107; Yücel, s. 314; Nebioğlu Öner, s. 82.

Ayırtım gücü bulunan çocuğun tıbbi müdahaleye rıza verebilmesine ilişkin hukuki durumu tartışmadan önce, çocuğun rıza vermeye ehil olup olmadığını irdelemek gerekir.

a. Ayırtım Gücü Bulunan Çocuğun Tıbbi Müdahaleye Rıza Ehliyetinin Değerlendirilmesi

Tıbbi müdahalenin hukuka aykırı olarak kişilik değerini ihlal etme halini ortadan kaldıran etmen, müdahaleye verilen rızadır.¹³⁴ Tıbbi müdahaleye verilen rızanın geçerliliği için ise, ilk olarak rıza verecek olan hastanın rıza ehliyeti olup olmadığı tespit edilir.¹³⁵

Tıbbi müdahaleye rıza ehliyeti, ruhsal ve ahlaki açıdan olgunluğa erişmiş, ihlaline rıza gösterdiği hukuki menfaatinin ve bu çerçevede vermiş olduğu kararın anlamını ve sonuçlarını ölçebilecek yeterliliğe sahip olunmasıdır.¹³⁶ Çocuğun bu yeterliliğe sahip olup olmadığına dair değerlendirmede yaş faktörü, ayırtım gücü ve kişilik gelişimi durumu önemli rol oynar.¹³⁷

aa. Yaş Faktörü

İlk olarak yaş faktörü incelendiğinde, mevzuatta çocuğun rıza ehliyetinin tespiti için öngörülen bir yaş sınırının mevcut olmadığı görülmektedir.¹³⁸ Yasal mevzuat çerçevesinde ergin bireyler, tam ehliyet sahibi olmaları nedeniyle tıbbi müdahaleye bizzat geçerli rıza verebilmektedir. Çocuk bireyler yönünden ise ayırt etme gücüne sahip olmaması durumunda zaten tam ehliyetsiz olduğundan, tıbbi müdahaleye rıza ehliyetinden bahsedilemez. Son olarak ayırtım gücüne sahip çocukların, belirli bir yaş sınırına göre tıbbi müdahaleye rıza verebileceği gibi bir düzenleme mevcut değildir.

¹³⁴ Şenocak, s. 68; Hakeri, Tıp Hukuku, s. 365.

¹³⁵ Ayça Çakal, Tıbbi Müdahaleye Rıza, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 73.

¹³⁶ Dede, s. 88; Özlem Yenerer Çakmut, "Sağlık Hukukunun Temel Esasları ve Özellikle Aydınlatılmış Onam", Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk Sempozyumu, Mersin, 16-17 Ocak 2009, s. 12; M. Erdal Güzeldemir, "Hasta Bilgilendirmenin Önemi", *STD, C. 17, S. 5*, 2005, s. 18.

¹³⁷ Ateş, s. 72; Funda Işık Özcan, "Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008, s. 82.

¹³⁸ Abdurrahim Altun, "Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası", *NEÜHFD, C.1, S.1*, 2018, s. 47.

Fiil ehliyeti bakımından tam ehliyetlilik hali, ayırtım gücünün yanında erginlik şartının gerçekleşmesine bağlı tutulduğundan, ayırtım gücüne haiz çocukların, kanunen erginlik yaşını doldurmadan tıbbi müdahaleye rıza verme ehliyetine sahip kabul edilmediklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak ayırtım gücüne sahip çocuk, erginlik yaşını doldurmadan da ergin hale gelebilir. Yani ayırtım gücü bulunan çocuk TMK m. 11/2 gereği evlenme yoluyla ya da TMK m. 12 gereği hâkim kararı ile ergin kılındığı durumlarda, tıbbi müdahaleye bizzat ve tek başına rıza verebilir.¹³⁹

Türk hukukunda ergin kılınan ayırt etme gücünü haiz çocukların, tıbbi müdahaleye rıza verebileceğinin kabul edilmesi; erginlik için ön-görülen 18 yaşın tıbbi müdahaleye rıza için kesin olarak kabul edilen bir sınır olmadığını ortaya koymaktadır. Bu yönde farklı hukuk sistemlerinde de, ayırtım gücüne sahip bulunan çocuk bireylerin tıbbi müdahaleye rıza ehliyetlerine ilişkin farklı sınırlandırmalar yapılmıştır. Örneğin İngiltere’de, ayırtım gücü bulunan çocuk hastanın tek başına rıza ehliyetinin var olduğunun kabul edildiği yaş 16 iken, Kanada’nın Quebec eyaletinde bu yaş sınırı 14 olarak kabul edilmiştir.¹⁴⁰

Çocuğun tek başına hareket edebilme yeterliliği birden fazla faktöre bağlı olduğundan, bütün çocuklar için sabit ve genel bir yaş sınırının tespit edilmesi, kimi olgularda hak mahrumiyetlerine sebebiyet verebilme ihtimaline sahiptir. Nitekim öğretide genel olarak kabul edilen görüş bir yaş sınırı belirlenmesi yerine, çocuğun ruhsal gelişimi göz önüne alınarak somut olaylar özelinde değerlendirme yapılması gerektiği yönündedir.¹⁴¹ Yine de genel olarak 12 yaşını doldurmamış çocuk bireylerin rıza ehliyetinin hiçbir koşulda bulunmadığı kabul edilmektedir.¹⁴²

bb. Ayırtım Gücü ve Kişilik Gelişimi

Ayırtım gücü, kişilerin fiil ve işlemlerinin amacını, sonuçlarını, kapsam ve etkilerini seçebilme ve bunlara uygun olarak hareket ede-

¹³⁹ Ateş, s. 74.

¹⁴⁰ Hakeri, Tıp Hukuku, s. 386; Ateş, s. 74.

¹⁴¹ Hakeri, Tıp Hukuku, s. 375; Yakup Gökhan Doğramacı, “Çocuğun Hakları, Tıbbi Uygulamaya Rıza”, *İstanbul Barosu Dergisi Çocuk Hakları Özel Yayını*, İstanbul 2017, s. 194.

¹⁴² Gökcan, s. 323; Esra Dünder Aravacı, “Çocuklarda Aydınlatılmış Onam”, *İzmir Barosu Dergisi*, S. 1, 2017, s. 29.

bilme yeteneğidir.¹⁴³ Ayırtım gücü nisbi bir kavramdır ve bu nedenle de ayırtım gücünün varlığı ya da yokluğu, her olay açısından ayrıca irdelenmelidir.¹⁴⁴ Örneğin 15 yaşında bir çocuğun grip olması nedeniyle gitmiş olduğu aile hekimliğinde kendisine yapılacak muayene, tetkik veya tahliller için ayırtım gücünün bulunduğu kabul edilebilirken, aynı yaşta bir başka çocuğun hayati risk barındıran bir ameliyat için ayırtım gücüne haiz olmaması söz konusu olabilir.

Çocuğun tıbbi müdahaleye rıza için ayırt etme gücüne sahip olup olmadığının tespitinde, özel hukuk kapsamındaki borç altına girebilme ehliyeti ile ceza hukuku kapsamındaki cezai ehliyetten farklı bir inceleme yapılması gerekir.¹⁴⁵ Tıbbi müdahaleye rızaya ilişkin ayırtım gücünün temelinde, hastanın kendi menfaatine uygun davranabilme yeterliliğine sahip olup olmadığı önem arz eder.¹⁴⁶ Bu anlamda henüz ergin olmayan çocuk hastanın, tıbbi müdahaleye rıza bağlamında ayırtım gücüne sahip olup olmadığına dair yapılacak değerlendirmede; çocuğun kendisine verilen bilgileri kavrama, değerlendirme ve buna ilişkin bir karar vererek davranışlarını bu yönde şekillendirme yeteneği olup olmadığına bakılmalıdır.¹⁴⁷

Çocuğun ayırtım gücüne haiz olma durumunu tespit etmekle yükümlü olan kişi, tıbbi müdahaleyi uygulayacak olan hekimdir.¹⁴⁸ Hekim, hastanın yaşı, fiziksel ve ruhsal durumu, ilaçların etkisi altında olup olmadığı, algılama yeteneği, kültürel yapısı gibi tüm faktörleri dikkate alarak bir değerlendirmede bulunmalıdır.¹⁴⁹ Bu çerçevede yapılan değerlendirmeye göre eğer çocuğun tıbbi müdahaleye rıza vermek noktasında ayırtım gücü bulunmamaktaysa, tıbbi müdahale için yasal temsilcinin rızasının gerekli olduğu sabit hale gelmiş olur. Eğer çocuğun ayırtım gücüne haiz olduğu tespit edilirse ne şekilde hareket edilmesi gerektiği bir sonraki başlıkta tartışılmaktadır.

¹⁴³ Erkan/Yücer, “Ayırt Etme Gücü”, s. 488.

¹⁴⁴ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s. 57; Helvacı, s. 148.

¹⁴⁵ Dede, s. 88; Nebioğlu Öner, s. 83.

¹⁴⁶ Şenocak, s. 78; Nebioğlu Öner, s. 83.

¹⁴⁷ Şenocak, s. 78.

¹⁴⁸ Şenocak, s. 77; Hakeri, Tıp Hukuku, s. 372; Gökcan, s. 454.

¹⁴⁹ Hakeri, Tıp Hukuku, s. 372.

b. Ayırtım Gücü Bulunan Çocuğun Tıbbi Müdahaleye Rızasına İlişkin Hukuki Durum

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun ile Hasta Hakları Yönetmeliği içeriğindeki düzenlemelerde, çocuklar üzerinde yapılan tıbbi müdahalelere rızanın yasal temsilci tarafından verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu düzenlemelere karşılık tıbbi müdahaleye rıza, kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğundan; ayırt etme gücü bulunan çocuğun TMK m. 16 gereği müdahaleye bizzat rıza vermesi beklenir. Bu çatışma nedeniyle ayırt etme gücü bulunan çocukların tıbbi müdahaleye tek başına rıza vermeye ehil olup olmadığı tartışmalıdır. Öğretide bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür.¹⁵⁰

aa. Yasal Temsilcinin Rızasının Ve Ayırtım Gücü Bulunan Çocuğun Görüşünün Alınması Gerektiğini Savunan Görüş

Bu görüşe¹⁵¹ göre TŞSTİDK m. 70’te yer alan düzenleme ile HHY m. 24 ve m. 26’da yer alan düzenlemeler, çocuğa uygulanacak tıbbi müdahale için yasal temsilcinin rızasının esas olduğunu, çocuğun ise dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar kararlara katılımının sağlanacağı hususunu ortaya koymaktadır. Bu görüş çocuğun tıbbi müdahaleye rıza verip vermediği ya da görüşünün ne yönde olduğuna değer vermez.¹⁵² Yasal temsilci ile çocuğun iradesinin uyuşmadığı durumda hekimin dikkate alması gereken husus, yasal temsilcinin tıbbi müdahaleye rıza verip vermediğidir.¹⁵³

Bu görüş içeriğinde her ne kadar çocuğun görüşünün alınması gerekliliği belirtilerek yumuşatılmaya çalışılmış ise de, son söz sahibi yasal temsilci olduğundan esas itibariyle çocuğun iradesini dışlamakta ve yasal temsilcinin iradesini merkeze almaktadır. Burada göz ardı edilen şey, ayırtım gücü bulunan çocuğun bağımsızlığı ve özerkliğidir.

¹⁵⁰ Şenocak, s. 74; Selin Sert Sütçü, “Çocuğun Tıbbi Müdahaleye Rıza Gösterme Hakkı”, Çocuk Hukuku I ve II Sempozyum Tam Metin Kitabı, ed. Herdem Belen/Aslı Makaracı Başak/Gözde Zeytin Çağrı/Dilşah Buşra Kartal, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 268.

¹⁵¹ Badur, s. 115; Şenocak, s. 74; Zevkliler, s. 21; Helvacı, s.107; Aravacık, s. 33.

¹⁵² Helvacı, s. 107’den naklen: “Sınırlı ehliyetsizler, kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olması nedeniyle bu rızayı bizzat kendileri açıklayabilecekleri halde tıbbi müdahalenin önemini göz önünde bulundurarak kanun koyucu bu konuda kanuni temsilcinin rızasını aramaktadır.”.

¹⁵³ Zevkliler, s. 21; Şenocak, s. 74; Badur, s. 115; Sütçü, s. 268; Aravacık, s. 231.

Çocuk, her durumda kendi çıkarına en uygun seçeneği belirleyemese bile, kişiliğinin tamamen göz ardı edildiği bir karara mahkûm edilmesi çocuğun esenliğini ve sağlığını tehlikeye düşürebilir.¹⁵⁴

bb. Hem Yasal Temsilcinin Hem de Ayırtım Gücü Bulunan Çocuğun Rızasının Alınması Gerekliğini Savunan Görüş

Bu görüşe göre tıbbi müdahaleye rıza kişiye sıkı sıkıya bağlı hak olması nedeniyle çocuğun rızasına tabi olmakla birlikte, sınırlı ehliyet-siz çocuğun korunması ihtiyacı nedeniyle yasal temsilcinin de rızasının aranması gerekir.¹⁵⁵ Bu görüş, küçüğün tıbbi müdahaleye rıza vermediği bir durumda, yalnızca yasal temsilcinin rızasına dayalı olarak tıbbi müdahale uygulanmasının mümkün olmadığını savunur.¹⁵⁶

cc. Ayırtım Gücü Bulunan Çocuğun Rızasının Yeterli Olduğunu Savunan Görüş

Bu görüş ise ayırtım gücüne sahip sınırlı ehliyet-siz çocuğun, tek başına tıbbi müdahaleye rıza verebileceğini, yasal temsilcisinin bu konuda iznine ya da onayına tabi olmadığını savunur.¹⁵⁷ Bu görüşe göre velayet hakkının çerçevesi, çocuğun olgunlaşmasına bağlı olarak daralmalıdır ve çocuk ayırtım gücünü haiz bir duruma geldiğinde, ebeveynin velayet hakkı nedeniyle kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hakka müdahale edememesi gerekir.¹⁵⁸

Bu görüşün özünde hekimin tıbbi müdahaleye ilişkin aşamalarda çocuğun menfaatlerini gözetceği,¹⁵⁹ çocuğun da zaten ayırtım gücüne haiz olması nedeniyle ebeveynin korumasına ihtiyaç olmayacağı fikri bulunur. Ancak bu durumda tıbbi müdahale sürecinden yasal temsilcinin bütünüyle dışlanması sonuçlanmaktadır.

¹⁵⁴ Dede, s. 83.

¹⁵⁵ Şenocak, s. 75; Sert Sütçü, s. 269; Badur, s. 116; Ergun Özsunay, "Alman ve Türk Hukuklarında Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve İstisnaları", Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler V. Sempozyumu, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1983, s. 51; Aravacık, s. 31.

¹⁵⁶ Sert Sütçü, s. 269; Badur, s. 117; Zeynep Ayza Gülgösteren, Üçüncü Kişi Yararına Tıbbi Müdahalede Rıza, Platon Plus Yayıncılık, İstanbul 2022, s. 56.

¹⁵⁷ Şenocak, s. 75; Badur, s. 117; Sütçü, s. 269; Altun, s. 50; Kahraman, s. 489; Nebioğlu Öner, s. 83.

¹⁵⁸ Şenocak, s. 76; Kahraman, s. 490; Cüneyt Çilingiroğlu, Tıbbi Müdahaleye Rıza, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s. 56; Gülgösteren, s. 55; Aravacık, s. 32.

¹⁵⁹ Aravacık, s. 33.

dd. Değerlendirme ve Kanaatimiz

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun ile Hasta Hakları Yönetmeliği'nde yer alan düzenlemeler, TMK m.16'da yer alan düzenleme ile uyuşmamaktadır. Türk Medeni Kanunu, kişiye sıkı sıkıya bağlı hak niteliğinde olan tıbbi müdahaleye rızayı, ayırtım gücüne sahip çocuğun tek başına verebilmesine izin verirken, Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun ile Hasta Hakları Yönetmeliği'nde yer alan düzenlemeler; rızanın yasal temsilci tarafından verilmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Bu duruma ilişkin HMEK m. 42'de reşit ve/veya mümeyyiz olmayan kişiler yönünden veli veya vasisinin aydınlatılmış onamının gerektiği ifade edilmiştir. TTB Aydınlatılmış Onam Bildirgesi'nde de paralel olarak çocuklar ve karar verme yeterliliği olmayan hastaların tıbbi müdahaleleri için yasal temsilciden onay alınması, bunun yanında hastanın da elden geldiğince aydınlatılması ve karar verme sürecine dahil edilmesi gerektiği belirtilmiştir,¹⁶⁰ Bu haliyle güncel hukuki durumda, ayırtım gücüne sahip çocuğun rızasının tek başına yeterli olduğuna dair görüşe katılmak mümkün değildir.

Öte yandan ayırtım gücüne haiz olmak suretiyle kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarını kullanma ehliyetine sahip olmuş çocukların, korunmaya ihtiyacı olduğundan bahisle tek başlarına tıbbi müdahaleye rıza vermesinin engellenmesi, çocukların özerkliklerine ket vuran bir uygulamadır. Velayet hakkına sahip yasal temsilciler; çocuğun gelişimini ve korunmasını temin etmelerinin yanında, çocuğu yetişkinlik hayatında tek başına kararlar alabilme yeterliliğine hazırlamaktadır. Ayırtım gücüne haiz olunduğu aşamada, velayet hakkından ve yasal temsilden bahisle çocukların karar alma yeterliliğine rağmen karar almalarının engellenmesi, velayetin kendi mantığı ile de bağdaşmayan bir durumdur. Burada en sağlıklı, tıbbi müdahalenin ağırlığı ve içerdiği riskler göz önüne alınarak somut olaylara göre değerlendirme yapılmasıdır.¹⁶¹ Bu değerlendirmede

¹⁶⁰ Türk Tabipler Birliği Aydınlatılmış Onam Bildirgesi, https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=01b6512a-9041-11ea-9b7d-6d38d16eb233 (Erişim: 04.05.2025).

¹⁶¹ *Sert Sütçü*'ye göre basit tıbbi müdahaleler için çocuğun rızası tek başına yeterli sayılmalı, küçüğün değerlendirmesinin mümkün olmadığı tıbbi müdahaleler için ise hem küçüğün hem de temsilcisinin rızası alınmalıdır. Ayırtım gücüne sahip çocuk üzerinde gerçekleşecek tıbbi müdahalelerde, tek başına yasal temsilcinin rızası yeterli kabul edilmemelidir. Bkz. *Sert Sütçü*, s. 270.

çocuğun yaşı ve olgunluk derecesi de belirleyici rol oynayacak diğer etmenlerdir.¹⁶²

Katıldığımız görüşe göre ayırtım gücü bulunan ve 15 yaşını doldurmuş çocukların, rutin tedaviler, basit hastalıklar ve yaralanmalar bakımından tedaviye tek başına rıza verme ehliyetine haiz olduğunu kabul etmek gerekir.¹⁶³ Kanuni çerçevede bu durumlar için de yasal temsilcinin rızası gerekmeyle birlikte, basit ve rutin nitelikteki tıbbi müdahalelerde yasal temsilcinin varsayılan rızasının¹⁶⁴ da bulunduğu kabul edileceğinden bu durumlarda hekimin eylemleri hukuka aykırı kabul edilmemelidir.¹⁶⁵

Güncel uygulamada, ayırtım gücüne sahip sınırlı ehliyetsiz çocuk üzerinde yapılan tıbbi müdahaleler için, TŞSTİDK m. 70, HHY m. 24 ve m. 26 hükümleri doğrultusunda, çocuk hastalara bilgi verilme suretiyle karar alma sürecine katılımı sağlansa dahi, neticede tıbbi müdahalelere yasal temsilcisi tarafından rıza verilmektedir.¹⁶⁶ Bir diğer söyleyişle çocuğun rıza vermesinden çok, bilme ya da katılma hakkını kullanması söz konusu olmakta, ancak tıbbi müdahaleye rıza yasal temsilcisi tarafından verilmektedir.¹⁶⁷ Elbette burada yasal temsilcinin çocuk üzerindeki tıbbi müdahaleye ilişkin olarak verdiği rıza, çocuğun üstün yararına uygun yönde olmalıdır. Bu bağlamda yasal temsilci, rıza verebilmenin yanında, yine çocuğun üstün yararı doğrultusunda rızayı geri alma ya da hiç rıza vermeme hakkına da sahip kabul edilir.¹⁶⁸

B. Çocuğun Rızasının Alınmasına İlişkin Hukuki Dayanaklar

Tıbbi müdahale, kişinin vücut bütünlüğüne ve sağlığına yönelik eylemler içerdiğinden, esas itibarıyla kişilik haklarının ihlali niteliği

¹⁶² Aravacı, s. 35.

¹⁶³ Gökcan, s. 329; Hakeri, Tıp Hukuku, s. 550; Erdem Aydın, "Çocuklarda Aydınlatılmış Onam Sorunu", *ÇSHD*, C. 46, S. 2, 2003, s. 150.

¹⁶⁴ Varsayılan rıza, kişinin rızasının alınmasının mümkün olmadığı ve konuya ilişkin iradesini önceden beyan etmemiş olduğu durumlarda, menfaatinin korunması için rızası varmış gibi hareket edilmesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökcan, s. 376 vd.

¹⁶⁵ Gökcan, s. 329.

¹⁶⁶ Dede, s. 165.

¹⁶⁷ Emine Baybaba/Emine Yurdakul Ertürk, "Sağlık Sistemindeki Çocukların Sağlık Hakları", *DÇHAD*, S. 3, 2022, s. 68.

¹⁶⁸ Badur, s. 112; Çakal, s. 85.

taşıır. İfade edildiği üzere bu eylemin hukuka uygun kabul edilebilmesi için, rızanın dahil olduğu hukuka uygunluk koşullarının mevcut olması gerekir.

Rıza, hekimin kişilik haklarını ihlal eden davranışlarını hukuka aykırı olmaktan kurtaran en önemli etmendir. İfade edildiği üzere tam ehliyetsiz çocukların tıbbi müdahaleye rızası yasal temsilcisi tarafından verilmektedir. Sınırlı ehliyetsiz çocuklar için ise, yasal temsilciden rıza alınmakla birlikte; anlatılanları anlayabilecekleri ölçüde, çocuk hastanın dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar bilgilendirme sürecine ve tedavisi ile ilgili alınacak kararlara katılımının sağlanması gerekir. Tıbbi müdahale için çocuğun da rızasının önemine vurgu yapan ve uygulamayı sağlayan hukuki düzenlemeler bu başlık altında incelenecektir.

1. Uluslararası Belgelerde Çocuğun Rızasının Alınmasına İlişkin Düzenlemeler

a. Hasta Çocuklar Bildirgesi (1988)

Bildirgede çocuğun aydınlatılmasına ve rızasının alınmasına dair düzenlemeler mevcuttur.¹⁶⁹ Bildirge m. 4'te çocukların yaşları ve kavrayışlarına göre bilgilendirilme hakkı sahibi olduğu, yapılacak bilgilendirmenin çocukların yaşları ve algılama düzeyleri ile içinde bulundukları duruma göre yapılması, çocukların sorularının yanıtlanması, endişelerinin giderilmesi, bilgilendirme için çizimler ve görsel materyallerin kullanılması, bilgilendirmenin mümkün olduğu kadar ebeveyn yanında yapılması gerektiği hususlarına yer verilmiştir.¹⁷⁰

b. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)

Bu sözleşme, çocuk haklarına ilişkin temel yasal metin olarak kabul edilmektedir. Sözleşme çocuk haklarını bütünsel bir yaklaşımla düzenleyen ve çocuk haklarını insan hakları ile paralel olarak ele alan

¹⁶⁹ Hasta Çocuklar Bildirgesi m. 4: "Tıpkı ebeveynleri gibi çocuklar da, yaşları ve kavrayışları paralelinde bilgilendirilme hakkına sahiptir."; m. 5: "Çocuklar ve ebeveynleri, sağlık durumlarını ilgilendiren her karar katılma hakkına sahiptir." <https://saglikhakki.org/cocuk-haklar.htm> (Erişim: 04/05/2025).

¹⁷⁰ Ateş, s. 93; Öztan Öncel, "Etik Bildirgelerin Hasta Çocuğa Bakışı", Terminal Dönemde Çocuk: Etik Sorunlar, ed. Arın Namal/ Öztan Öncel, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 2006, s. 61.

bir anlayışa dayalı olduğundan, çocuk haklarına ilişkin evrensel ilkelere ve normları içeren kapsamlı bir metindir.¹⁷¹

Sözleşmede yer alan m. 12’de, görüş oluşturabilme yeterliliğine sahip her çocuğun kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade etme hakkı tanındığı, çocuğun görüşüne de yaşı ve olgunluk seviyesine göre ağırlık verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁷² Bunun yanında m.24’te çocuğun en yüksek seviyede ulaşılabilir sağlık standardına sahip olma ve sağlığı için ilgili tesislere ulaşma hakkı tanınmıştır.

Sözleşmede çocuğun tıbbi müdahaleye rızası bakımından asgari bir yaş haddi belirlenmemiş olmakla birlikte, çocuğun tedaviye onay vermesi için gerekli olan yaş ile kendi geleceği için karar verebilme yaşının ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği düzenleme altına alınmıştır.¹⁷³

c. Amsterdam Bildirgesi (1994)

Dünya Sağlık Örgütü’nün Avrupa’da Hasta Haklarının Geliştirilmesi Bildirgesi olarak da anılan bu bildirgede, aydınlatılmış rızanın tıbbi müdahalenin ön şartı olduğu ifade edilmiştir.¹⁷⁴

Çocuklar açısından ise, çocuklara uygulanacak tıbbi müdahalelerde yasal temsilcinin rızasının alınmasının yanında, çocukların karar verme sürecine dahil edilmesi gerekliliğinin vurgulanması açısından önem arz etmektedir.¹⁷⁵

d. Bali (Lizbon II) Bildirgesi (1995)

Dünya Tabipler Birliği tarafından kabul edilen ve yayımlanan bu bildirgede, hastanın kendi geleceğini belirleme hakkına sahip olduğu vurgulanmış, hastanın aydınlatılmasının kapsamına dair düzenlemelere yer verilmiştir.

¹⁷¹ Seda Baş/Sezgin Baş, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *ÇÜHAD*, S. 3, 2023, s. 17.

¹⁷² ÇHS m. 12, https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf (Erişim: 04/05/2025).

¹⁷³ Aravacı, s. 26; Ateş, s.94; Rachel Hodgkin/Peter Newel, *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Uygulama El Kitabı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, UNICEF, New York, 1998, s. 7-8.*

¹⁷⁴ Amsterdam Bildirgesi m. 3: “Hastanın bilgilendirilmiş onayı herhangi bir tıbbi girişimin ön koşuludur.” <https://saglikhakki.org/amsterdam1.htm> (Erişim: 04/05/2025).

¹⁷⁵ Aravacı, s. 27.

Çocuklar için tıbbi müdahaleye yasal temsilcinin onay vermesinin yanında, çocukların mümkün olduğu kadar karar alma sürecine dahil edilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır.¹⁷⁶ Yine çocukların, yasal olarak ehliyetsiz olsa dahi kararlarına saygı duyulması, rızalarının alınması gerektiği, ayrıca hekimin gerekli gördüğü tedaviye yasal temsilci tarafından rıza verilmemesi halinde yasal yollara başvurulması hususu hüküm altına alınmıştır.

e. Avrupa Konseyi Biyoloji Ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları ve İnsan Haysiyetinin Korunması (Biyotıp) Sözleşmesi (1997)

Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan ve imzalanan bu sözleşme, biyoloji ve tıbbın uygulanması hususlarında uluslararası bağlayıcılık taşıyan ilk belge niteliği dolayısıyla önem arz etmektedir.¹⁷⁷ Sözleşmede, genel kural olarak tıbbi müdahalenin temelinde hastanın aydınlatılmış rızasının yer aldığı, özgür ve bilgilendirilmiş rıza olmaksızın tıbbi müdahalede bulunulamayacağı açıkça ifade edilmiştir.¹⁷⁸

Sözleşme hükümlerine çocuk açısından bakıldığında, m. 6'da yer alan düzenlemeler önem arz eder. Burada muvafakat verme yeteneği bulunmayan kişiler üzerinde tıbbi müdahalelerin, sadece hastanın doğrudan yararı için yapılabileceği ifade edilmiştir. Yine yasal olarak tıbbi müdahaleye rıza verme yeteneği bulunmayan çocuklara, yasal temsilcinin rızası ile müdahalede bulunabileceği, küçüğün ise görüşünün, yaşı ve olgunluk derecesiyle orantılı bir şekilde, gittikçe daha belirleyici bir etken olarak göz önüne alınması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

¹⁷⁶ Lizbon Hasta Hakları Bildirgesi m. 5, <https://saglikhakki.org/bali1.htm> (Erişim: 04.05.2025).

¹⁷⁷ Tuğrul Katoğlu, "Türk Hukukunun Bir Parçası Olarak Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi", *AÜHFD*, C. 55, S. 1, 2006, s. 159; Stephan F. Winter, "The Cornerstones for a Prohibition of Cloning Human Beings laid down in the Convention on Human Rights and Biomedicine", *European Journal of Health Law*, No. 4, 1997, Kluwer Law International, s. 74.

¹⁷⁸ Avrupa Konseyi Biyoloji Ve Tıbbın Uygulanması Bakımından İnsan Hakları Ve İnsan Haysiyetinin Korunması Sözleşmesi m. 5. <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2812020083957164.tur.pdf> (Erişim: 04.05.2025)

f. Hasta Hakları Avrupa Statüsü (Ana Sözleşmesi) (2002)

Bu bildirgede hastanın sağlığına dair kararlar alabilmesi adına bilgi alma hakkına sahip olduğu, buna ilişkin hekimlerin bilgilendirme yükümlülüğü altında olduğu, hastaya anlayabileceği düzeyde ve en azından müdahaleden yirmi dört saat öncesinde bilgilendirme yapılması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁷⁹

Sözleşme kapsamında, çocuklar üzerinde uygulanacak tıbbi müdahaleye rızayı yasal temsilcisi verse bile çocuğun mümkün olduğunca karar verme sürecine katılması ve tıbbi uygulamayı kabul etmeme hakkının olduğu hüküm altına alınmıştır.¹⁸⁰

2. Ulusal Mevzuatta Çocuğun Rızasının Alınmasına İlişkin Düzenlemeler

Tıbbi müdahalenin hastanın rızasını gerektirdiğine ilişkin mevzuattaki en temel düzenleme, AY. m. 17/2’de yer alan düzenlemedir. Bu düzenleme, kişinin vücut dokunulmazlığını, maddi ve manevi varlığını korumaya yönelik olmasının yanında, tıbbi müdahaleler için gerekli olan rıza şartını vurgulaması nedeniyle önem arz eder.

Bunun akabinde ilk olarak, kanun düzeyinde ve genel düzenleme olan TMK m. 16’dan bahsetmek gerekir. Bu hüküm doğrudan çocuğun rızasının alınması gerekliliğine yönelik değil ise de, ayırtım gücü bulunan çocukların kişiye sıkı sıkıya bağlı haklarının kullanımına ilişkin temel hüküm olduğundan tıbbi müdahale için de dikkate alınan bir düzenlemedir.

Sağlık hizmetlerinin düzenlenmesine ilişkin ilk hukuki düzenleme olan TŞSTİDK m. 70’te yer alan hastanın küçük olması durumunda veli veya vasinin rızasının alınması gerektiği şeklindeki düzenleme, çocuğun rızasına dair önemli yapı taşlarından biridir.

Sağlık hizmetlerine dair bir diğer kanun düzeyinde düzenleme olan ODASANK m. 6’da da küçüğün rızasına sınırlama getirilmiştir. Buna göre ayırtım gücüne sahip çocuklardan, kendi rızaları ve hatta

¹⁷⁹ Hasta Haklarına İlişkin Avrupa Statüsü m. 3, <https://www.saglikhakki.org/absarti.htm> (Erişim: 04.05.2025)

¹⁸⁰ Ateş, s. 98.

yasal temsilcilerinin rızası olsa dahi organ alınması hukuka aykırıdır.¹⁸¹

Yine NPHK¹⁸² m. 6'da gebeliğin sonlandırılması için izin hususu düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre gebeliğin sonlandırılması durumunda, gebe kadının küçük olması halinde kendi rızası yeterli olmayıp, bunun yanında velinin de izni gerekmektedir.

Bir sonraki adımda TŞSTİDK m. 70 ile aynı doğrultuda olan HHY m. 24 hükmüne bakılması gerekir. Bu düzenleme ile hastanın çocuk olması durumunda, tıbbi müdahaleye rızanın veli ya da vasisi tarafından verilmesi gerektiği, genel kural olarak ortaya koyulmuştur. Bunun yanında eğer çocuk ayırtım gücüne haiz ise, hastanın dinlenmesi suretiyle mümkün olduğu kadar bilgilendirme sürecine ve tedavisi ile ilgili alınacak kararlara katılımının sağlanması gerektiği belirtilerek, rıza veremese dahi çocukların bilgi alma ve katılım hakkı bulunduğu vurgulanmıştır.

Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik'te¹⁸³ de çocukların korunmasını amaçlayan ve rızasını önceleyen düzenlemelere yer verilmiştir. Yönetmelik m. 6'da, çocukların araştırmaya katılabilmesi için diğer şartların mevcut olmasının yanında çocuğun rızasını önceleyen hükümler yer almaktadır.

3. Değerlendirme

Çocuk üzerinde uygulanan tıbbi müdahalelerde çocuğun rızasının alınmasına ilişkin yasal dayanaklar, esas itibarıyla çocuk hakları kapsamında yaşanan gelişmelere dair ulusal ve uluslararası metinler içerisinde yer alan düzenlemelerdir. Çocuk hakları, insan hakları kapsamında değerlendirilen bir alan olup tüm çocukların yaşama, gelişme, sağlık, eğitim, güvenlik gibi temel gereksinimlerini koruma amacını taşır.¹⁸⁴ Çocuk haklarının insan hakları çerçevesinde değerlendirilme-

¹⁸¹ Şafak Parlak, "Organ Bağışı ve Organ Naklinde Ortaya Çıkan Sorunlar", *TBB Dergisi*, C. 22, S. 83, 2009, s. 206.

¹⁸² 05.09.1983 tarih ve 2827 Sayılı Nüfus Planlaması Hakkında Kanun.

¹⁸³ 13.04.2013 tarih ve 28617 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik.

¹⁸⁴ Adam Lopatka, "The Rights Of The Child Are Universal: The Perspective Of The UN Convention Of The Rights Of The Child", *The Ideologies Of Children's*

sine paralel bir şekilde, “*çocuğun onuru*” kavramından da bahsetmek gerekir. Birçok farklı görüş bulunmakla birlikte insan haklarının kaynağının, insanın onuru olduğu kabul edilmektedir.¹⁸⁵ Tıpkı bunun gibi çocuk haklarının kaynağının çocuğun özündeki onur olduğu kabulüne bağlı olarak, hakların tanınması ve korunması anlamında yapılan düzenlemelerde ayrıcalıklı değerlendirmeler yapılması zorunluluğu doğar.¹⁸⁶

Konumuz açısından önem arz eden sağlık alanına ve özellikle tıbbi müdahalelerde çocuğun rızasına dair düzenlemeler ele alındığında, söz konusu hükümlerin genel olarak çocuğun bilme ve katılma haklarına ilişkin olduğu, yasal temsilcinin ise karar makamı olarak atandığı görülmektedir. Ancak bu düzenlemelerde ayırtım gücüne sahip çocukların hekimin önerdiği ve yasal temsilcisinin de rıza verdiği tıbbi müdahalelere ilişkin rıza vermediği durumlarda, adeta zorla tıbbi müdahaleye maruz kalması durumunun çocuğun onuru anlamında değerlendirilmediği anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce ayırtım gücüne sahip olmasına karşılık henüz yaş şartını sağlamaması nedeniyle tıbbi müdahaleye rıza vermeye ehil kabul edilmeyen çocukların, rıza verme ve rıza esirgeme durumlarının ayrıcalıklı olarak ele alınması gerekir. Bu anlamda çocuk haklarına dair genel çerçevedeki düzenlemeler yerine, tıbbi müdahaleye has uluslararası ve ulusal düzenlemelerde bu konunun ele alınması ve ayırtım gücüne sahip çocukların rıza esirgeme durumlarının ayrıca değerlendirilmesi hususunun, hem hak ihlallerinin önlenmesi hem de hukuk uygulayıcıları ile hekimlerin bakış açılarının netleşmesi adına faydalı olabileceği kanaatindeyiz.

SONUÇ

Çocuğun tıbbi müdahaleye rızası, çocuğun özerkliği, katılım hakkı, kişilik hakları gibi farklı bileşenlere bağlı olarak ortaya çıkan bir olgudur. Çocuk üzerinde uygulanan tıbbi müdahalelerde bu bileşenlerin daima dikkate alınması ve çocuğun rızasının tespit edilmesi gere-

Rights, eds. Michael Freeman / Philip Veerman, Brill, Londra 2021, s. 48, aktaran Ekingen, “Uluslararası Hukukta Çocuk Haklarının Korunması”, s. 97

¹⁸⁵ Akboğa Algan, s. 40.

¹⁸⁶ Akboğa Algan, s. 40.

kirken, hukuki zeminde sağlamlaştırılmayan bu gereklilik, uygulamada da göz ardı edilmektedir.

Çocuklar, ayırtım gücüne sahip olsalar bile, erginlik şartını sağlamamaları nedeniyle ebeveynlerin velayeti altındadır. Bu çerçevede ebeveynlerin, çocuklar üzerinde hak, yetki ve sorumlulukları mevcuttur. Çocuğun tedaviye ihtiyacı durumunda ebeveyn, çocuğu temsilen tedavi sözleşmesinin tarafı olmakta ve ücret ödeme borcunun da altına girmektedir. Söz konusu hukuki ilişki, üçüncü kişi yararına sözleşme olarak tasnif edilir. Buna göre çocuk yararına, ebeveyn ile hekim arasında bir sözleşmesel ilişki kurulur.

Öte yandan tıbbi müdahalelerin hukuka uygunluğunun ön koşulu olan rıza, hukuki işlem niteliğinde olup, hak sahibi tarafından bizzat verilmesi gerekli bir onay niteliğindedir. Çocuklar, kendileri üzerinde uygulanması planlanan tedavi sözleşmelerinde taraf olamamakta ise, bizzat verilmesi gereken rızanın temini konusu önem arz eder.

Tam ehliyetsiz çocukların ayırtım gücü bulunmadığından, tıbbi müdahale hususunda aydınlatılmaları ve buna dayalı olarak da özgür bir irade oluşturarak tedaviye rıza vermeleri mümkün değildir. Ancak rıza olmaksızın tıbbi müdahalede bulunulması mümkün olmadığından, kişiye sıkı sıkıya bağlı bu hakkın kullanımı konusunda bir çözüm yolu arayışı hâsıl olmuştur. Tedaviye rıza, nispi anlamda kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar çerçevesinde değerlendirilerek, temsil yoluyla da kullanılabileceği kabul edilmektedir. Böylece rıza ehliyeti bulunmayan tam ehliyetsiz çocukların da haklarını kullanımları mümkün hale gelir.

Öte yandan ayırtım gücü bulunan çocuklar için durum daha farklıdır. Bu çocuklar tıbbi müdahale hususunda aydınlatılmaya ve buna dayalı olarak da özgür bir irade oluşturarak tedaviye rıza vermeye muktedirlerdir. Bu anlamda TMK m. 16 gereği, ayırtım gücüne haiz olan sınırlı ehliyetsiz çocukların, kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olan tıbbi müdahaleye rızayı şahsen ve tek başına verebilmesi gerektiği ileri sürülebilir. Ancak TŞSTİDK m. 70, HHY m. 24 ve HMEK m. 46'da yer alan düzenlemelere göre, hasta çocuklar üzerinde yapılan tıbbi müdahalelere yasal temsilcileri tarafından rıza verilmesi gerekmektedir. Bu husus aynı zamanda Türk Tabipler Birliği'nin bildirgelerinde de ifade edilmiş olup, uygulama da bu doğrultuda şekillenmiştir.

Neticede güncel mevzuat çerçevesinde çocukların, ayırtım gücüne sahip olup olmadığına bakılmaksızın; yetişkinlerde olduğu gibi kendilerine uygulanması planlanan tıbbi müdahalelere tek başına ve özgür bir biçimde rıza vermelerinin mümkün olmadığı görülmektedir. Çocukların bu husustaki iradelerini bilme ve katılma hakkı çerçevesinde ortaya koyması beklendiğinden, katılma hakkına dair sürecin de etkin olarak işletilmesi gerekir.

Tıbbi müdahaleye dair karar sürecinde çocuğun katılım hakkını kullanması, görüşlerini bildirmesi, dinlendiğini, alınan kararlara etki edebildiğini hissetmesi, çocuğun görüşünden farklı yönde bir karar alınsa dahi çocuğun bu farklılığın nedenleri hakkında bilgilendirilmesi ve süreci anlamlandırmasının sağlanması elzemdir. Böylece alınan kararlara etki edebildiğini ve iradesine değer verildiğini hisseden çocuk, süreçten dışlanmamış olacak ve kendisini güvende hissedecektir. Unutulmamalıdır ki, çocukların tedaviye dair iradesine hiçbir değer atfedilmemesi ve çocuğun tıbbi müdahalenin öznesi değil de nesnesi haline getirilmesi, çocuk hukukuna dair temel ilkeler ve insan onuru çerçevesinde kabul edilemez bir yaklaşımdır.

Kaynakça

Kitaplar

- Acar Umut, Ayşe, Vesayet Kurumu ve Vasinin Sorumluluğu, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.
- Akipek, Jale G./Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya, Türk Medeni Hukuku (Başlangıç Hükmüleri-Kişiler Hukuku), Beta Yayınevi, 19. Baskı, İstanbul 2024.
- Akyıldız, Sunay, "Sağlık Hakkı Kapsamında Hasta Hakları ve Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü", Tıp Hukuku Atölyesi III, ed. Sunay Akyıldız, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Akyol, Şener, Türk Medeni Hukukunda Temsil, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009.
- Akyüz, Emine, Çocuk Hukuku, 9. baskı, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara 2024.
- Algan Müberra, Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021 (Algan, Anayasa Hukukunda Çocuk Hakları)
- Ayan, Mehmet/Ayan, Nurşen, Kişiler Hukuku, 11. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Ayan, Mehmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 12. baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2020
- Badur, Emel, Tıbbi Müdahaleye Rızanın Özellik Gösterdiği Haller, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.

- Balo, Yusuf Solmaz, Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku, 2. baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2015.
- Bayraktar, Köksal, Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1972.
- Cevizci, Ahmet, Uygulamalı Etik, Say Yayınları, İstanbul 2022.
- Çakal, Ayça, Tıbbi Müdahaleye Rıza, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Çatalbaş, İlay, Türk Medeni Kanunu'nda Velayet ve Ortak Velayet, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.
- Çilingiroğlu, Cüneyt, Tıbbi Müdahaleye Rıza, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.
- Dede, Emine, Tıp Hukukunda Çocuk Hastaların Hakları, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Deryal, Yahya, Sağlık Hukuku Problemleri, 7. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.
- Dönmez, Burcu, Çocuk Yargılaması ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Çocuklara Özel Soruşturma ve Kovuşturma Kuralları, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- Dural, Mustafa/Öğüz Tufan, Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, 24. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024.
- Dural, Mustafa/Sarı, Suat, Türk Özel Hukuku Cilt I, Temel Kavramlar ve Medeni Hukukun Başlangıç Hükümleri, 19. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024.
- Erdoğan, İhsan/Keskin, Dilşad, Türk Medeni Hukuku, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2024.
- Fendoğlu, Hasan Tahsin, Çocuk Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2021.
- Fionda, Julia, Legal Concepts Of Childhood, Hart Publishing Oxford and Portland, Oregon 2001.
- Gençcan, Ömer Uğur, Türk Medeni Kanununda Kayyımlık Yasal Danışmanlık, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Gençcan, Ömer Uğur, Velayet Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara 2023.
- Gökcan, Hasan Tahsin, Tıbbi Müdahaleden Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk, 4. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.
- Günel, İlhan, Tıbbi Müdahaleye Rıza, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- Gülgösteren, Zeynep Ayza, Üçüncü Kişi Yararına Tıbbi Müdahalede Rıza, Platon Plus Yayıncılık, İstanbul 2022.
- Hakeri, Hakan, Tıp Hukuku Cilt II Özel Hükümler, 27. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2024.
- Hakeri, Hakan, Tıp Hukuku, Cilt I Genel Hükümler, 27. Baskı, Seçkin Yayıncılık Ankara 2024 (Hakeri, Tıp Hukuku).
- Hatemi, Hüseyin/Gökyayla, Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021.
- Helvacı, Serap, Gerçek Kişiler, 10. Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2023.
- Hodgkin, Rachel/Newel, Peter Çocuk Haklarına Dair Sözleşme: Uygulama El Kitabı, Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu, UNICEF, New York 1998.
- Kaplan, İbrahim, Türk Borçlar Hukuku, Yetkin Yayınevi, İstanbul 2021.

- Karakaş, Fatma Tülay, Kişiye Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.
- Loeffler, Walter, Die Haftung des Arztes aus arztlicher Behandlung, Zürich 1995.
- Nart, Serdar, Ayırt Etme Gücünden Yoksun Kimselerin Hukuki Sorumluluğu, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- Nomer, Haluk Nami/Akbulut, Pakize Ezgi, Medeni Hukuka Giriş, 9. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024.
- Nomer, Haluk Nami, Borçlar Hukuku Genel Hükümler El Kitabı, 20. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 202.
- Oğuzman, Kemal/Barlas, Nami, Medeni Hukuk Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramları, 30. Baskı, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2024.
- Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe, Kişiler Hukuku, Gerçek ve Tüzel Kişiler, 23. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2024.
- Özbek, Veli Özer, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı TCK İzmir Şerhi C.II, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008.
- Özcan Büyüktanır, Burcu G./Okyar, Dila, Tıp Hukuku Kısa Ders Kitabı, Yetkin Yayınları, Ankara 2023.
- Özcan Büyüktanır, Burcu G., Çocuğun Kişilik Hakkı ve Çocuğun Kişilik Hakkının Hukuka Aykırı Fiillere Karşı Korunması, Yetkin Yayınları, Ankara 2019.
- Özdemir, Hayrunisa/Ruhi, Ahmet Cemal, Çocuk Hukuku, 7. baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2024.
- Özmen, İsmail, Vesayet Hukuku Davaları: Açıklamalı İçtihatlı, Kartal Yayınevi, Ankara 2004.
- Özsunay, Ergun, "Alman ve Türk Hukuklarında Hekimin Hastayı Aydınlatma Yükümlülüğü ve İstisnaları", Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler V. Sempozyumu, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1983.
- Öztürkler, Cemal, Hukuk Uygulamasında Tıbbi Sorumluluk, Teşhis, Tedavi ve Tıbbi Müdahaleden Doğan Tazminat Davaları, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006.
- Reisoğlu, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2014.
- Ruhi, Canan/Ruhi, Ahmet Cemal, Velayet Hukuku (En Son Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay Kararları İle), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Ruhi, Canan/Ruhi, Ahmet Cemal, Vesayet Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024 (Ruhi/Ruhi, Vesayet Hukuku).
- Savaş, Halide, Yargıya Yansıyan Tıbbi Müdahale Hataları, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- Sayın, Kaan, Hekimin Estetik Amaçlı Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Sorumluluğu, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020
- Serozan, Rona, Çocuk Hukuku, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017.
- Serozan, Rona/Engin, İlkay/Atamer, Yeşim M., Medeni Hukuk Genel Bölüm Kişiler Hukuku, 9. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022.

- Soyaslan, Doğan, “Estetik Cerrahi Müdahaleler Nedeniyle Doktorların Sorumluluğu”, Ankara Barosu II. Sağlık Hukuku Kurultayı, 07-08 Kasım 2008, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2009.
- Şatır, Nejdet, Emsal Kararlar Işığında Kamu ve Özel Hastanelerde Çalışan Hekimlerin Hukuki ve Cezai Sorumlulukları, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018.
- Tavlı, Nur, Tıbbi Müdahalelerde Karar Vericiler, Bilge Yayınevi, Ankara 2022.
- Usta, Sevgi, Çocuk Hakları ve Velayet, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Yücel, Özge, Çocuğun Kayyım Tarafından Temsili, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2023.
- Zevkliler, Aydın/Acabey M. Beşir/Gökyayla, K. Emre, Medeni Hukuk, Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2000.
- Yavuz İpekyüz, Filiz, Türk Hukukunda Hekimlik Sözleşmesi, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2006.
- Yenerer Çakmut, Özlem, “Sağlık Hukukunun Temel Esasları ve Özellikle Aydınlatılmış Onam”, Tıbbi Müdahaleden Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk Sempozyumu, Mersin 16-17 Ocak 2009, s. 1-40 (Yenerer Çakmut, Onam)
- Yenerer Çakmut, Özlem, Tıbbi Müdahaleye Rızanın Ceza Hukuku Açısından İncelenmesi, Legal Yayınları, İstanbul 2003.

Kitap Bölümleri

- Akboğa Algan, Müberra, “Çocuğun Anayasal Hakları”, Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 35-92.
- Alkış Cemiloğlu, Deniz, “İş Hukuku Kapsamında Çocuk”, Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, s. 585-630.
- Baş, Seda, “Çocuk Malları”, Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024.
- Ekingen, Erman, “Uluslararası Hukukta Çocuk Haklarının Korunması”, Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 93-140.
- Lopatka, Adam, “The Rights Of The Child Are Universal: The Perspective Of The UN Convention Of The Rights Of The Child”, The Ideologies Of Children’s Rights, eds. Michael Freeman/Philip Veerman, Brill, Londra 2021, p. 47-52.
- Öncel, Öztan, “Etik Bildirgelerin Hasta Çocuğa Bakışı”, Terminal Dönemde Çocuk: Etik Sorunlar, ed. Arın Namal/ Öztan Öncel, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 2006, s. 57-68.
- Sert Sütçü, Selin, “Çocuğun Tıbbi Müdahaleye Rıza Gösterme Hakkı”, Çocuk Hukuku I ve II Sempozyum Tam Metin Kitabı, ed. Herdem Belen/Aslı Makaracı Başak/Gözde Zeytin Çağrı/Dilşah Buşra Kartal, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023, s. 257-274.
- Yıldız, Mehmet Emre, “Çocuk Ceza Hukukunun Genel Esasları, Yaş Küçüklüğünün Kusur Yeteneğine Etkisi ve Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri”, Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 385-526.

- Yücel, Özge, “Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Koşulları ve Hasta Hekim ile Sağlık Hizmeti Sunucusu Arasındaki Hukuksal İlişkinin Niteliği”, Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları, ed. Özge Yücel/Gürkan Sert, Ankara 2018.
- Yenice Ceylan, Özge, “Türk Medeni Kanunu’na Göre Çocuğun Velayeti”, Çocuk Hukuku Genel Esaslar ve Güncel Meseleler, ed. Ömer Korkut/Seda Baş, Adalet Yayınevi, Ankara 2024, s. 339-361.

Makaleler

- Adıgüzel, Sibel, “Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü”, *TAAD*, C. 5, S. 19, 2014, s. 943-995.
- Ağın, Serenay, “Hastanın Tedaviyi Ret Hakkı”, *YHD*, C. 5, S. 2, 2023, s. 337-389.
- Altun, Abdurrahim, “Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası”, *NEÜHFD*, C. 1, S. 1, 2018, s. 37-52.
- Atıcı, Elif, “Hasta-Hekim İlişkisi Kavramı”, *UÜTFD*, C. 33, S. 1, s. 45-50.
- Ayan, Mehmet, Tıbbi Müdahaleden Doğan Sorumluluk, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara 1991.
- Aydın, Erdem, “Çocuklarda Aydınlatılmış Onam Sorunu”, *ÇSHD*, C. 46, S. 2, 2003, s. 148-152.
- Baş, Seda/Baş, Sezgin, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme”, *ÇÜHAD*, S. 3, 2023, s. 1-32.
- Baybaba, Emine/Yurdakul Ertürk, Emine, “Sağlık Sistemindeki Çocukların Sağlık Hakları”, *DÇHAD*, S. 3, 2022, s. 63-73.
- Çiftçioğlu, Cengiz Topel, “Yaşama Hakkı”, *TBB Dergisi*, S. 103, 2012, s. 136-168.
- Çilenti Konuralp, Ayşen, “Türk Hukukunda Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme ve Hukuki Niteliği Konusunda Bir Değerlendirme”, *TBB Dergisi*, S. 146, 2020, s. 153-185.
- Değtaş, Ulaş Can, “Hatalı Tıbbi Uygulamadan (Malpraktis) Doğan Hukuki ve Cezai Sorumluluk”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 6, 2018, s. 41-65.
- Demir, Bahadır, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Doğrudan Temsil Müessesesi”, *İNÜHFD*, C. 6, S. 1, 2015, s. 249-278.
- Demir, Mehmet, “Hekimin Sözleşmeden Doğan Sorumluluğu”, *AÜHFD*, C. 57, S. 3, 2008, s. 225-252.
- Demir, Mehmet/Kirkit, Ecem, “Komplikasyon-Malpraktis Ayrımının Tıbbi Özel Hukuk Sorumluluğuna Etkisi”, *ÇÜHAD*, S. 1, 2022, s. 73-108.
- Doğramacı, Yakup Gökhan, “Çocuğun Hakları, Tıbbi Uygulamaya Rıza”, *İstanbul Barosu Dergisi Çocuk Hakları Özel Yayımları*, İstanbul 2017, s. 184-195.
- Doğramacı, Yakup Gökhan, “Hekimlik Uygulamaları Açısından Kasten Öldürmenin İhmalî Davranışla İşlenmesi Suçu”, *THD*, C. 4, S. 7, s. 101-137 (Doğramacı, Suç).
- Dündar Aravacık, Esra, “Çocuklarda Aydınlatılmış Onam”, *İzmir Barosu Dergisi*, S. 1, 2017, s. 11-54.
- Eekelaar, John, “The Emergence of Children Rights”, *Oxford Journal Of Legal Studies*, Vol. 6, No. 2, 1986, p. 161-182.

- EJ, Emanuel/LL, Emanuel, "Four models of the physicianpatient relationship". *JAMA*, 267(16), 1992, p. 2221-6.
- Erkan, Vehbi Umut/Yücer, İpek, "Ayırt Etme Gücü", *AÜHFD*, C. 60, S. 3, Y. 2011, s. 485-522.
- Ersoy, Nermin/Erdem, Aydın, "Tıbbi Etik'te "Özerklik" ve "Özerkliğe Saygı İlkesi", *TKTEHTD*, C. 2, S. 2, 1994, s. 71-74.
- Ersöz, Kürşat, "Tıbbi Müdahale Kavramı ve Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğunun Şartları", *THD*, C. 5, S. 45, 2010, s. 105-122.
- Gülen Kurt, Munise, "Estetik Müdahaleler İçin Kurulan Sözleşmelerde Cerrahin Yükümlülükleri", *Ankara Barosu Dergisi*, C. 78, S. 2, 2020, s. 101-133.
- Güzeldemir, M. Erdal, "Hasta Bilgilendirmenin Önemi", *STD*, C. 17, S. 5, 2005, s. 1-28.
- Helvacı, İlhan, "Temyiz Kudretinden Yoksun Şahısların Hukuki Sorumluluğu Üzerine", *İÜHFD*, C. 55, S. 4, 1997, s. 145-172.
- İmamoğlu, S. Hülya, "Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması", *AÜHFD*, C. 54, S. 2, 2005, s. 183-218.
- Kahraman, Zafer, "Medeni Hukuk Bakımından Tıbbi Müdahaleye Hastanın Rızası", *İÜHFD*, C. 7, S. 1, 2016, s. 479-510.
- Karadoğan, Umut C., "Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi", *ÇMD*, C. 4, S. 7, 2019, s. 195-226.
- Katoğlu, Tuğrul, "Türk Hukukunun Bir Parçası Olarak Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi", *AÜHFD*, C. 55, S. 1, 2006, s. 157-193.
- Kılıçgil Çiçek, Tuğçe, "Güzelleştirme Amaçlı Estetik Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu", *EBYÜ-HFD*, C. 24, S. 1-4, 2020, s. 119-146.
- Koç, Nevzat, "Türk Medenî Kanunundaki Düzenlemeler Işığında Vesayet Hukukuna Genel Bir Bakış", *DEÜHFD*, C. 7, Özel Sayı, 2005, s. 99-120.
- Koru, Onur, "Tıbbi Müdahalenin Hukuka Uygunluğu: Endikasyon Şartı", *İNÜHFD*, C. 12, S. 2, 2021, s. 491-500.
- Köle, Elif Naz, "Velayet Hakkına, Birlikte Velayet Kavramına, Velayet Davalarında Çocuğun Dinlenilmesine Kısa Bir Bakış", *İstanbul Barosu Dergisi*, C. 91, S. 6, 2017, s. 141-157.
- Kurt, Ekrem, "Türk Hukukunda Kişiyi Sıkı Sıkıya Bağlı Haklar ve Hukuki Sonuçları", *İKÜHFD*, C. 15, S. 2, 2016, s. 121-187.
- Küçükay, Alper/Küçükay, Burcu, "Psikolojik Bozuklukların Tedavisinde Aydınlatılmış Onam", *TBB Dergisi*, S. 171, 2024, s. 217-254.
- Memiş Kartal, Pınar, "Masumiyet Karinesi Perspektifiyle "Kelepçe"", *BÜHFD*, C. 15, S. 193, 2020, s. 1127-1136.
- Nasrat, Qaisar, "Tıbbi Müdahalelerde Hukuka Uygunluk Şartları" *İbn Haldun Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, 2023, s. 77-97.
- Nebioğlu Öner, Şebnem, "Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası Bağlamında Zorunlu Bebeklik Dönemi Aşılması", *THD*, C. 18, S. 198, 2023, s. 77-92.
- Ozanoğlu, Hasan Seçkin, "Hekimlerin Hastalarını Aydınlatma Yükümlülüğü", *AÜHFD*, C. 52, S. 3, 2003, s. 55-77.

- Özcan, Zeynep/Özcanoglu, Ayşe Betül, "Yargıtay İçtihatları Işığında Malpraktis-Komplikasyon Ayırımına Bağlı İspat Sorunları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 8, S. 16, s. 289-315.
- Özcan, Zeynep/Yıldız İncesöz, Kevser Aycan, "Hekimin Hukuki Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran ve Azaltan Nedenlerin Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi", *KHÜHFD*, C. 12, S. 1, 2024, s. 369-392.
- Özdemir, Hayrunnisa, "Hekimin Hukuki Sorumluluğu", *ERÜHFD*, C. 11, S. 1, 2016, s. 33-81.
- Parlak, Şafak, "Organ Bağışı ve Organ Naklinde Ortaya Çıkan Sorunlar", *TBB Dergisi*, C. 22, S. 83, 2009, s. 189-222.
- Seçer, Öz, "Hekimin Hukuki Sorumluluğu", *MÜHFD*, C. 12, S. 1, 2013, s. 107-148.
- Sert, Gürkan, "Tıp Hukuku'nda Bilinci Açık Hastanın Tedaviyi Ret Hakkının Tıp Hukuku ve Etiği Açısından İncelenmesi ve Tıp Etiği", *THD*, C. 7, S. 10, 2012, s. 14-21.
- Şenocak, Zarife, "Küçüğün Tıbbi Müdahaleye Rızası" *AÜHFD*, C. 50, S. 4, 2001, s. 65-80.
- Şenol, Ayşe Nilay, "Sünnet ve Çocuğun Menfaati", *MÜHFHAD*, C. 25, S. 2 Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, 2019, s. 1337-1357.
- Taşatan, Caner, "Velayetin Değiştirilmesi", *MÜHFHAD*, C. 28, S. 1, 2022, s. 387-406.
- Ümit, Ceyda, "Hekimlerin Mesleklerinin Uygulanmasından Doğan Ceza Sorumluluğu", *TAAD*, S. 32, 2017, s. 197-246.
- Ünver, Yener, "Sağlık Alanında Ceza Hukuku Sorumluluğunun Temel Prensipleri", *TıphD*, C. 3, S. 6, 2014, s. 45-68.
- Winter, Stephan F., "The Cornerstones for a Prohibition of Cloning Human Beings laid down in the Convention on Human Rights and Biomedicine", *European Journal of Health Law*, No. 4, 1997, Kluwer Law International, p. 73-77.
- Yay, Serdar, "Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, C. 3, S. 9, 2014, s. 147-162.
- Yolcuoğlu, İsmet Galip, "Türkiye'de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi", *ATD*, C. 5, S. 18, 2009, s. 43-58.
- Yücel, Özge, "Çocuğun Yüksek Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi", *UÜHFD*, C. 1, S. 2, 2013, s. 117-137.
- Zevkliler, Aydın, "Tedavi Amaçlı Müdahalelerde Kişilik Haklarına Saldırının Sonuçları", *DEUHFD*, S.1, 1983, s. 1-37.

Bildiri Metinleri

- Diri, Feyza, "Malpraktis Davaları Bakımından Ceza Yargılamasının Hukuk Yargılamasına Etkisi", 9. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu Tam Metin Kitabı, ed. Hasan Tahsin Keçelgil, Asos Yayınevi, 2023, s. 430-446.
- Özcan, Zeynep, "Tıbbi Standartların Hekimin Hukuksal Sorumluluğu Üzerindeki Etkisi", *Uluslararası Sağlık Hukuku Kongresi*, ed. Mustafa Çakır, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 213-227.
- Özcan, Zeynep, "Malpraktis Komplikasyon Ayırımının Önemi", *Uluslararası Sağlık Hukuku Kongresi*, ed. Mustafa Çakır, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 197-212 (Özcan, Malpraktis).

Özcan, Zeynep / Pılan, Zeynep, “Yasal Düzenlemeler ve Yargı Kararları Çerçevesinde Hekimin Hastaya Karşı Hak ve Yükümlülükleri”, *Fides Hukuk Dergisi*, Y. 6, S. 6, Aralık 2023, s. 1-16.

Yıldız İncesöz, Kevser Aycan, “Tıp Hukuku Açısından: Yaşam Sonu Kararlarında Bilgilendirilmiş Rıza”, 9. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu Tam Metin Kitabı, ed. Hasan Tahsin Keçeligil, Asos Yayınevi, 2023, s. 532-557.

Yayımlanmamış Tezler

Ateş, Zeynep, “Küçüklerin Tıbbi Müdahaleye Rızası”, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

Özcan, Funda Işık, “Tıbbi Müdahalelerde Aydınlatılmış Onam”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

Uygur, Atiye, “Hekimin Sözleşmeden Doğan Hukuki Sorumluluğu”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

İnternet Kaynakları

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Erişim: 10.05.2025).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> (Erişim: 10.05.2025).

Explanatory Report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, <https://rm.coe.int/16800ccde5> (Erişim: 03.05.2025).

<https://www.mfa.gov.tr/who.tr.mfa> (Erişim: 03.05.2025).

<https://saglikhakki.org/cocuk-haklar.htm> (Erişim: 04/05/2025).

https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmis-milletler.pdf (Erişim: 04/05/2025).

<https://saglikhakki.org/amsterdam1.htm> (Erişim: 04/05/2025).

<https://saglikhakki.org/bali1.htm> (Erişim: 04.05.2025).

<https://www.saglikhakki.org/ab-sarti.htm> (Erişim: 04.05.2025)

<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2812020083957164.tur.pdf> (Erişim: 04.05.2025)

Hukuk Sözlüğü, <https://sozluk.adalet.gov.tr/S%C4%B1n%C4%B1rl%C4%B1%20Ehli-yetsiz> (Erişim: 20.05.2025).

Milletler Cemiyeti Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi, <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm> (Erişim: 10.05.2025).

Türk Tabipler Birliği Aydınlatılmış Onam Bildirgesi, https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=01b6512a-9041-11ea-9b7d-6d38d16eb233 (Erişim: 04.05.2025).

Y. 11. HD. E: 2021/2343, K: 2022/7614 T: 31.10.2022, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 20.05.2025).

- Y. 6. HD, E: 2021/4602, K: 2022/3189, T: 08.06.2022; Y. 6. HD, E: 2023/2496, K: 2024/4506, T: 28.11.2024; Y. 6. HD, E: 2024/498, K: 2024/2786, T: 19.09.2024, <https://www.sinerji-mevzuat.com.tr/> (Erişim: 10.05.2025).
- Y. 4. HD, E: 1976/6297, K: 1977/2541, T: 07.03.1977, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 10.05.2025).
- YHGK, E: 2020/11-592, K: 2022/356, T: 22.03.2022, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 01.05.2025).
- YHGK, E: 2013/2-2085, K: 2014/30, T: 22.01.2014, <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/> (Erişim: 20.05.2025).

